

Cankarjev glasnik

Mesečnik za leposlovje in pouk.

Izdaja

CANKARJEVA USTANOVA

Uredništvo in upravnništvo 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

Urednik: *Etbin Kristan*

Upravnik: *Louis Zorko*

Naročnina za Zedinjene države: Na leto \$3.00., pol leta \$1.75.,
posamezen zvezek 30 centov. Za inozemstvo \$4.00 na leto.

ODBORNIKI:

Cankarjeve ustanove:

Predsednik: *Louis Kaferle*; podpredsednik: *Vatro J. Grill*; tajnik: *Louis Zorko*; blagačnik: *Joseph Frančeskin*; zapisnikar: *Joseph Jauch*;

Organizator: *Milan Medvešek*.

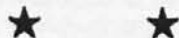
NADZORNIKI:

John Prudich, Felix Strumbel, John Krebelj.

GOSPODARSKI IN PRIREDITVENI ODBOR:

Mrs. Frances Candon, Miss Jennie Dagarin, Anton Jankovich, Joseph Kess, Anton Skapin, Joseph Hrvatin, Albert Fatur,

Vincent Salmich, John Zaitz.

CANKARJEV GLASNIK (CANKAR'S HERALD) is published monthly
by the Cankar Foundation, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

Entered as Second Class Matter August 31, 1937, at Cleveland, Ohio, under the Act of
March 3, 1879

Subscription rates: Domestic — One year \$3.00. Half year \$1.75.

Foreign \$4.00. Single copy 30 cents.

Editor: *Etbin Kristan*

Manager: *Louis Zorko*

Usebina

FAŠISTIČNA KUGA	1
IZ PODZEMLJA (PESEM)	4
VALENTIN VODNIK	6
MILAN MEDVEŠEK: MRKE DUŠE IN SONCE	8
POLITIČNI GREHI IN POSLEDICE	10
IVAN JONTEZ: RAZVESELJIVO ZNAMENJE	12
ZLATO, ZLATO!	14
NIČ NOVEGA POD SONCEM	16
NADA V HIŠI ŽALOSTI	18
KIMAVCI	20
E. K.: JULKINA ZMOTA	22
VEZUV JE OŽIVEL	26
LUIGI LUCATELLI: RESNICA	27
ARZENIK	28
PREVEČ BOBROVSKE PRIDNOSTI	29
BATAKI	30
ZA GOSPODINJE	31

CG

KNJIZEVNOST.

Ameriški družinski koledar. (Glej januarsko številko.)

Katka Zupančičeva je podala v letošnjem koledarju lepo črtico "Izobčenec," ki jo je zajela tam, kjer so snovi najbolj zanimive—v življenju. Koliko takih povesti bi se dalo napisati iz zgodovine človeških bojev za pravičnost, napredek in svobodo! Sreča je, da se vedno najdejo ljudje, ki jih take tragedije ne preplašijo, neznani, neslavljeni junaki, bojujoči se ne zaradi plačila in priznanja, ampak zato, ker ljubijo svoje ideale bolj od vsake udobnosti, bolj od življenja, ki gredo po nebeški ogenj tudi če vedo, da bodo razpeti in ga prižigajo človeštvu tudi ko vidijo, da se sami ne bodo več mogli greti ob njem. Katka zna povedati zgodbo realistično, da jo čitatelj razume in ne more dvomiti o njeni resničnosti, a da se vendar ne čita kakor časniško poročilo. Razen tega ima v tem letniku še dve pesmi, "Opomin" in "Krivica mori."

Če se ne motimo, se je prvič v koledarju oglašil Frank Kerže s "Povestjo o človeku, ki je nosil smrt." Vsakdanja tragedija je to, nabral bi jih človek na koše, vse so si nekam podobne, a vendar je v vsaki nekaj, kar je označuje kot posebno. Kerže je prikazal zgodbo tako, da je čitatelj kljub vsakdanjosti ne more odložiti; vidi, kaj se bo zgodilo, čuti, da je neizogibno, da ni ničesar, kar bi moglo ustaviti usodnost, pa vendar razume, da pripovedovalec do zadnjega ne razume, kaj pravzaprav vse pomeni.

"Njena moč" je prispevek Milana Medveška o materi. Ali je prišla sličica Kollwitzove po naključju ali pa namera med ta tekst, ni baš vedno, pač pa je primerna ilustracija te črtice, s katero Medvešek lepo odplačuje otroški dolg.

Seliškarjeva "O harmoniki in tigrasti papigi" je drobna, ampak ne ovsenega kruha, temveč fine torte. — Ivan Vuk je zastopan s črticama "V imenu socialnega čuta," ki je satirična in "Petintrideset in pol dinarja," ki je majhen biser. Razen tega ima nekoliko pesmi. Drugi pripovedni spisi so Evelina (Louis Beniger), Kruh (Vladimir Rijavec), Bomboni iz Amerike (Kristina Turpin), Mali medaljonček (Anton Zaitz), Mitzi (Frank Barbič), Plač malih otrok (Joseph Drasler) in Spomin na dijaška leta (Marya Omahen)—vsi vredni svetlobe dneva v Koledarju.

Trije članki prihajajo od Franka Zajca—"Dvajset let po vojni za odpravo vojne," od Gardena — "Iz ranih dni Amerike" in od Janka Zege — "Modro in nemodro investiranje." — Zajčev "jubilejni" spis prihaja nekako o pravem času, ko je 'odpravljena' vojna ne le nanovo vzrojila v Španiji in na Kitajskem, ne glede na to, da v teh dvajsetih letih skoraj nikdar ni umolknila, ampak žuga vsemu svetu s splošnim požarom. Gardenov članek je vreden pozdrava, ker razreva nekatere pobožne laži, odevajoče se se plaštem zgodovine in tako raztrobljene, da je njih neresničnost že skoraj neznana. Članek o in-

vestiranju je poučen in bo dobro došel organizacijam, ki čutijo odgovornost za interese svojih članov.

Stanley Zele je objavil razpravo o dveh Slovencih, oziroma potomcih Slovencev, ki sta se proslavila v Ameriki. To sta kipar Leonard Volk in slikar Douglas Volk. Izvajanja so zelo zanimiva in mogoče je, da sta res izšla iz slovenske rodovine. Toda dokler se ne dobi več dokazov, bomo morali smatrati to le za zanimivo teorijo. Samo ime ne dokazuje dosti. Volk je res slovenska beseda, kadar pomeni znano roparsko žival. Najdemo jo pa tudi v drugih jezikih, Das Volk v nemškem, Het Volk v holandskem; seveda pomeni v teh jezikih nekaj drugega, namreč ljudstvo. Najde se v tej deželi večkrat in nekoliko slučajev nam je znanih, za katere se lahko dokaže, da prihaja iz Holandije. Sicer se pa more ime v takih slučajih smatrati le za nekakšen opomin, da je vredno raziskavati. Na kupe imamo Slovencev z nemškimi, italijanskimi ali z imeni francoskega izvora, nasprotno se pa najdejo pristno slovenska imena v krajih, kjer ni ali pa nemara nikdar ni bilo nobenega Slovence. Možnost pa seveda je, da so dedje obeh Volkov bili Slovenci, kakor ni dvoma, da se je vsaj nekoliko Slovencev udeležilo ameriške revolucionarne vojne. Bilo bi vredno izslediti kaj več, kar seveda ni lahka naloga, ker so mnogi podatki nepovratno izgubljeni.

Koledar je bogato ilustriran, tiskarsko zelo čedno opremljen in lepo vezan. Zeleti mu je mnogo enakih naslednikov.

Narodni adresar je knjiga, kakršno je marsikdo pogrešal in ki je zahtevala ogromno delo. Vsega skupaj obsega 1244 strani in—kakor pove naslov—daje pregled skoraj vsega, kar je jugoslovanskega v tej deželi. Uvod v angleščini daje Amerikancem nekaj zgodovinskega in splošnega pojasnila o Jugoslovanih v starem kraju in tukaj. V glavnem obsega adresar naslove kulturnih organizacij, jugoslovanskih uradov, podpornih, političnih, dobrotelčnih, sportskih, verskih organizacij, listov in drugih izdaj v splošnem in po posameznih državah (vštevši Kanado), nekoliko klasificiranih naslovov in 317 strani osebnih naslovov. Prav pride ta knjiga v prvi vrsti trgovcem, zdravnikom, raznim podjetnikom in zlasti organizacijam, ki imajo ali iščejo zveze z našimi ljudmi. Adresar je priročen in pregleden in gotovo bi ga tudi mnogo ameriških organizacij in podjetij pozdravilo. Z izdajo tega dela je bila spojena tragedija. Ivan Mladineo je, ko je zbiral gradivo, kar samo po sebi ni bilo lahko delo, obolel. Začetkoma se je zdelo, da je malenkost, nenadoma se je pa pokazalo, da je bilo to, kar se je zdelo le majhen mozol, začetek raka. Dolgo je bilo videti, kot da bodo zdravniki zmagali, toda s kože je bolezen prišla v čreva. Tedaj pa je šlo naglo navzdol. Mladineo je še dovršil delo, potem se je pa moral podvreči operaciji, ki ga pa ni mogla več rešiti. Adresar je izšel, njegov izdajatelj se je pa poslovil za vedno.

Dr. Vincent Opaskar

Dentist

6402 ST. CLAIR AVENUE
HENDERSON 4114

JOSEPH KODRIČ

Vzorna mesnica.

1307 ADDISON ROAD
HENDERSON 3365

Z našo postrežbo boste
zadovoljni.

Čestitke

DR. L. J. PERME

15619 Waterloo Road

Kdor razume, kar se sedaj godi po svetu, se ne bo ukvarjal z nobenim prerokovanjem. Če imajo v blaznici najnevarnejši norci prosto roko, se nikdar ne more vedeti, kaj se zgodi.

Slapnik Sr.

Florist

HENDERSON 1126
6102 ST. CLAIR AVENUE

CANKARJEV GLASNIK

MESEČNIK ZA LEPOSLOVJE IN POUK

I.
letnik
1938

*
8.
številk

Fašistična kuga

Začelo se je z nasilstvom in s šovinizmom. Dekretiralo se je, da sme biti v vseh glavah le ena misel, da se mora vsakdo pokoriti le eni volji, da mora vse korakati le po eni poti, da se mora v možganih in v srcu zatreti vse, kar se ne vjema z eno dogmo; vsako samostojno mišljenje se je označilo za greh in tisti, ki so dvignili zastavo nestrpnosti, so se postavili za poveljnike in zakonodajce, za tožnike in sodnike pa niso dovolili ne pritožbe ne priziva. Pripuščeno ni bilo niti vprašanje: zakaj, čemu, po kakšni pravici? Vse je moralo biti ene barve kakor srajce, ene oblike kakor pozdrav.

Drugačen jezik govorite v tej hiši, ki jo imenujete Narodni dom?—Pa so zažgali dom.

Drugačne ideje razglašate v listu, ki mu je ime Lavoratore?—Pa so polomili pohištvo v uredništvu in razdejali tiskarno.

V druge cilje veruješ?—Pa so mu siloma napolnili želodec z ricinovim oljem.

Praviš, da je ta glava tvoja in misli v njej?—Pa je udaril bet po glavi.

Sila je začela odločevati vse in razum je bil poteptan v prah.

Tisti, ki so še imeli moč v rokah, pa so bili kratkovidni. Dobro se jim je zdelo, češ pomagali nam bodo krotiti puntarje, svesti strah bodo nagnali v kosti nezadovoljnežem in godrnjačem. Odpri so arzenale in dali orožja rokovnjačem, o katerih so mislili, da opravljajo delo zanje, delo, ki jim je ugajalo, a ga sami niso hoteli vršiti, da si ne bi umazali rok. Ko pa je tolovajska tolpa postala dovolj močna, se je zarežala svojim dobrotnikom v obraz: mi da bi služili vam? Mi gospodujemo! Odstopite, da sedemo na prestol mi!

Tisti, ki so vladali, so se ustrašili, predrzni bluf je uspel in fašizem je zavladal nad deželo.

Potrebno ni bilo, zakaj več moči je bilo takrat na jezikih rokovnjačev kot v njihovih mišicah. Ampak v dušah vladajočih

je bilo več strahu kot razsodnosti v glavi. Ne moč fašistov, temveč strahopetnost vlade je zmagala in od tistega časa je šlo dalje tako po enakem receptu.

Kaj je fašizem? Ali leži v ravni črti razvoja? Ali je legitimno dete kapitalizma, nujno porojeno iz socijalnih razmer? Včasih bi se zdelo tako. Brez kapitalističnih virov ne bi mogel živeti in se razmahati, kakor se je—ne v Italiji, ne v Nemčiji, ne na Japonskem, ne v deželah, v katerih mogotci capljajo za "velikimi vzori". Simpatije, ki jih kaže plutokracija v demokratskih deželah Mussoliniju, Hitlerju, Francu in tovarišem bi potrjevale to. Ali taka sodba bi bila prepovršna. Fašizem—in nacizem, ki je le drugo ime za isto kugo—je izrodek kapitalizma in kjer je ta zaveden, kjer ni zaslepljen od strasti, zlasti kjer je občutil fašistično roko na svoji koži, se ga otepa prav tako naporno kakor demokracija, kakor delavstvo.

Kapitalizem po svoji naravi ni in ne more biti fašističen. Nobena oblika diktature mu ne prija. Porojen je bil iz revolucije zoper fevdalizem, najsi je bila krvava kakor v Franciji ali pa politična kakor v drugih deželah. Za svoj razvoj potrebuje kapitalizem dobro mero svobode, katere ne more biti deležen v nobeni absolutistični obliki. Neka doza demokracije je za njegovo gibanje neizogibno potrebna. Seveda postavlja meje: toliko svobode, kolikor je potrebno za njegove profite; toliko demokracije, da tehtajo njegovi glasovi. Ampak ne diktature! Kapitalizem hoče kontrolirati, ne pa biti kontroliran.

Pa so vendar kapitalisti pomagali Mussoliniju in Hitlerju in pomagajo španskim rebelantom . . .

V Španiji jih še vodi upanje. V Italiji in Nemčiji so imeli izkušnje—in se kesajo. Mislili so, da bo fašizem njihova diktatura pa so se zmotili. Računali so, da bo to nova stopnja kapitalistične nadvlade, pa so razočarani. Razredno zavednemu kapitalizmu je država sredstvo; fašizmu je država bistvo, kapital in delo, glave in roke, vse mora služiti maliku, vse mora biti reglementirano in s svobodo ljudstva je zatrta tudi svoboda kapitala.

Seveda, posameznim kapitalističnim panogam se tudi pod fašistično pestjo lahko dobro godi. Munijska industrija dela profite, zakaj diktatura potrebuje kanone, tudi če ljudstvo nima masla. Ampak še te privilegirane skupine so pod oblastjo države—ne pod kontrolo ljudstva!—in čutijo pritisk, ki ga sovražijo. Nemški delavci nimajo pravice, da bi se organizirali neodvisno od vladnega nadzorstva ali pa celo, da bi stavkali. Kljub temu zavida večina nemških industrijalcev svojim tovarišem v deželah, kjer so stavke legalne in gredo socijalni boji svojo pot.

Fašizem je ustavil logični razvoj in dokler ne bo odstranjen, bo položaj nenormalen. Fašistična ideja ni prirodno zrastle iz razvojnih odnošajev, ampak je nasilen sunek v preteklost, umetno cepljenje pokopanih oblik na razmere sedanosti. Fašizem je nujno roditelj vojne, ne iz razlogov, iz katerih so se vršile kapitalistične vojne, ampak zaradi blaznosti, ki je naločljiva od njega. V svoji knjigi "Mein Kampf" pravi Hitler, glavar "čiste nemške rase," višje od vseh narodov sveta, da mora Nemčija združiti vse Nemce, ne glede na to, kjer žive. Če bi kdo zahteval le narodne pravice za mnogoštevilne Slované v Nemčiji, na primer za lužičke Srbe, skromnejše pravice od onih, ki jih uživajo Nemci na Češkem, kjer imajo šole in vseučilišča, gledališča in glasbene zavode, industrije in trgovine, poslance in ministre, bi naciji to smatrali za nekvalificirano predrznost; "lepi" Alfred pa ne govori le o narodnih pravicah Nemcev v Jugoslaviji in na Češkem, v Romuniji in Italiji, ampak proklamira pravico Nemčije do vseh Nemcev, to se pravi do vseh krajev, kjer živi kaj Nemcev in v svoji megalomaniji nadaljuje: "Kadar bo ozemlje rajha obsegalo vse Nemce in bo država nesposobna, da bi jih vzdrževala, bo imela po nujnosti razmer pravico, osvojiti tuje zemlje. Plug bo tedaj dal prostora meču in solze vojne bodo pripravljale žetev bodočega sveta."

Jasnejše priznanje roparskih in klavniških namenov je nemogoče. In vse, kar se godi v Nemčiji, odkar jo simbolizira svastika, potrjuje resničnost teh tolovajskih besed. Za dosego tega cilja se ustvarja militaristična mašinerija s poteptanimi zavezami, z raztrganimi pogodbami, s krvavim izžemanjem ljudstva, s sklepanjem očitno roparskih zvez, s strahovanjem šibkih in z blufanjem močnih. Pohod v demilitarizirano ozemlje, vpeljatev splošne vojne obveznosti, govori o Ukrajini in Uralu, zadnja čistka v armadi, strahovanje Avstrije, grožnje Čehoslovaški, zahteve po kolonijah—to so vse postaje na poti, po kateri misli gospodujoči psihopat doseči fantastični cilj, ponemčen fašističen svet, z mečem, kateremu se mora umakniti plug.

Ali je vse to resno? Ali mora neizogibno priti do stanja, v katero bo, kadar se začne, hočeš nočeš potegnjen ves svet, kolikor koli bi se posamezne dežele branile sodelovanja?

Da, resno je in resno ostane, dokler se bodo takozvane demokratske države dale blufati—ne od Nemčije, ne od Italije, ampak od peščice blaznih egomanov, katerim je zrastle greben zaradi večnega popuščanja tistih, ki bi še imeli moč, da bi nesramnim izzivačem odločno stopili na prste, ki pa bodo preslabi za to, če se bo odnehavanje nadaljevalo, dokler ne bodo sile nazadnjaštva res dobile pol sveta pod svojo oblast.

Svetovni mir se ne zavaruje z ustrežanjem fašističnim imperitencam, ampak z odločnim nastopom demokratičnih sil zoper vsako nadaljno fašistično predrznost. Če prisilijo delavske mase v deželah, v katerih imajo besedo, svoje vlade na tako samozavestno demokratično politiko, se svet lahko obvaruje katastrofe, zakaj kjer se pokaže odločnost, zlezejo diktatorji hitro v kot. Če prepusti ljudstvo aristokratskim babnicam, bebastim plutokratom in staroverskim tajnim diplomatom, da ravnajo usodo narodov, tedaj postane vesoljno klanje in požiganje, pobijanje žen in otrok in uničevanje kulture neizogibno in sanje nemškega umobolnega fanatika se uresničijo—seveda le do tam, kjer se plug skrije pred mečem. Zakaj vihar, ki tedaj zahruje, odnese tudi Hitlerje in Mussolinije in vse, ki se smatrajo za Napoleone.

Iz podzemlja

Čudna glasba, tiha, daljna, neubrana zajecjlala je v deželi črni. Na nevidnih strunah, polna temnih zvokov, bridka simfonija stare tožbe zabrnela v jami je podzemski in zamolklo se razlegla po votlini, kjer krtovi ljudski v polutemi sekajo okamenelo črno drevje,

staro drevje, staro, vse starejše od očetov in od dedov in pradedov. Po roveh v Vulkanovi deželi so se nemi razkropili in razrili. Medle lučke plešejo v tej noči nad glavami in ne dajejo svetlobe; zdelo bi se, da so bolne veše zablodile po pomoti sem z močvirja.

“Kje ostal je svet, ki ga poznamo, svet, kjer raste trava in šume gozdovi, kjer si zjutraj silni gorski velikani okrase vrhove s sončnim zlatom, kjer pšenica ziblje se na vetru in dišeča ajda vabi v med čebele, kjer otroci se igrajo, plešejo dekleta in odmeva glasna pesem?”

“Kje pomlad je z zvončki in podleskom, s ptiči, ki se vračajo iz južnih krajev, in s potoki, ki so led prebili pa šumljajo in prevračajo valove, s hudourniki, ki polni jeze zadnji sneg tope in trgajo pečine, o j pomlad z ljubeznijo gorečo in z obljubami in sanjami in upi?”

“Kje je leto bujno, vročekrvno, z neprodinimi gozdovi in z žarenjem? kje jesen je, doba žetev in trgatve, čarodejna mati barv prelestnih? Kje je zima, kje sani so lahke, sneg na smrekah, jaslice in ogenj v peči? Blizu svet je živi, a daljava je do njega kot od doma do tujine.”

Noč enakomerna se je razgrnila po votlinah pod pokrovom zemlje. Daleč, neizmerno daleč je dežela, kjer so mesta, travniki, vrtovi, kjer se menja mraz s toploto, mrak s svetlobo, kjer po dežju žarko sonce sije, kjer življenje polje in zore sadovi in se vidi, kar ustvarja roka.

Tukaj kamen črni kopljejo rudarji črni med pošastmi in strahovi, ki so stari kakor zemlja sama in hudobni kakor angelji peklenski, skrivajo se po votlinah temnih, da oko človeško nikdar jih ne vidi in da nihče ne ugane, kdaj zbudi se divja strast in vžge strupene pline.

V globočini so zgradili stavbo, izkopali izbe, sobe in dvorane, dolge rove so izdolbli, tu na desno, tam na levo in jih vse spojili; po železni cesti se prevaža premog; slep je mulec, ki vozove vlačí; krepke roke trudne so, ko sekale so in metale kamen dolge ure.

Nad površjem pustim čakajo pa v zakajenih kočah žene in otroci, da predela premog trdi v kruh se, v mleko, sveče, srajce, v šolske knjige. . . Daleč v mestu v čudežni palači gospodar živi mogočni in družina; na deželi bela vila v rožnatem pripravljena je vrtu za poletje.

Mnogo treba črnega je dijamanta za zlato, srebro in za rubine. Lahka svila, mehki žamet, čisto biserje iz morja in dišave blage — prepotrebno to je za življenje, ki se dviga nad prostoto in nad mlake. Cele gore oglja komaj plačajo, kar potrebuje človek plemeniti.

Bolj pa kakor mramorna palača, bolj kot urna jahta in letalo lahko, bolj kot krzna dragocena za soprogo in za ljubico šampanjec sladki je gospodu, ki ravna in ukazuje in sprejema vdanostne poklone Moč potrebna, moč nad zemljo, nad vodami, nad telesi in pa nad duhovi.

Mnogo rok po njej posega, mnogo nog na druge stopa v besnem tekmovanju; ta jo kuje iz železa, bakra, oni vliva iz srebra jo ali svinca, tretji jo zajema iz globokih vrelecev pod zemljo, kjer olje se je zbralo, a četrti peče iz pšenice, ki je nikdar ni sejal, ne žel, ne mlatil.

Kdo največji kup zlata bo nagrmadil, kdo povzpel na najvišjo se lestev? Kdo prehitel bo ostale vse tekače, kdo pobil v areni divje borce? . . . Kdor ne zmaga, naj se čuva vsega zlega; ta bo strt, pohojen, skrušen oni. Milost je neznana, vsak udarec je dovoljen, če zadene in poruši.

Oj rudarji, sekajte, kopljite premog v temnem svojem gradu, dalje rijte, nove jame izdolbite, izklesajte daljše rove, globokejšje kleti; več zakladov škratoma skritim ugrabite in na beli dan jih izvozite. Jutri črni hrib bo zlata gora, tron božanstva, vir moči in sile carske.

Zaškripalo čudno je v brlogu kot da stare so plasti se premaknile. Glasna je postala večna kaplja, ki na črni kamen pada brez prestanka kot da štela bi sekunde temnega življenja, puste, prazne, enolične. Prasketalo je po črnih skalah kot da mrtvo se je drevje prebudilo.

In pogledal je rudar strmeč rudarja, vprašujoč z očmi le, ne z jezikom. "Ali slišiš, kar šepeče mi v ušesa — tu iz kotov — ali iz daljave?" A tovariš tiho, važno je prikimal, da razume nemih ust besede. In oči očem so govorile in spoznanja so duhovi se napili.

“Moč je v zlatu, moč v premogu, v olju in železu, moč gospodstva in nasilstva. Iz bogastva živa moč izvira, goni v sužnost nas in v bedo žene naše. Moč je v naših mišicah in žilah, v žuljih, tilnikih in rokah stvarjajočih; silna moč — a spi in gospodarju kuje meč in žezlo, nam pa le okove.

“Moč v sadovih našega je dela, ko mogotec je položil roko nanje; moč je v duhu, če s spoznanjem kaže pota rokam in jih združi v pest mogočno; moč je v srcu, ko premaga strah starinski in pogum razpne peroti. . . Moč je naša živa, zmagovita, če zbude se duše strahovane.

“Sužnost ni v okovih in krivicah; sužnji nosijo jo v srcih svojih. Kdor je v duhu prost, močan je v boju za svobodo z brati in sestrami na poljanah in na morju, v ječah znanosti in dela in v podzemlju in zmaguje in ustvari z milijoni dom prostosti in svetlobe.”

Skrati zlezli so v skrovišča svoja, lesketalo se je črno oglje, lučice svetlo so zažarele, mrka ječa je postala tempelj kot da šla bodočnost zmagoslavna po roveh je dolgih z lahko nogo in obdala trud in skrb, roboto, srage, grbe z žarom je svetosti.

Valentin Vodnik

*Ne sina ne hčeri
po meni ne bo;
dovolj je spomina,
me pesmi pojo.*

A VERZ je vklesan pod kipom Valentina Vodnika v Ljubljani, ki opominja mimo hodeče stare in mlade, da pomeni to ime moža, ki je nekdanj Slovincem pel pesmi. Starim pove seveda več kot mladim, kar mi čudno, zakaj v njihovi mladosti knjižnica slovenske poezije še ni bila posebno obširna. V mladeniških letih sedanjih belolascev je še le začela bogateti in sedanja mladina se že lahko izprehaja po vrtu, polnem cvetja, pestrih barv in mnogovrstnih dišav, ponosnih rož in skromnih vijolic, kjer se lahko naslanjajo domačini in kamor nas ni sram pripeljati tujca. Takrat, ko je Ljubljana polagoma postajala slovensko mesto, ko so meščani začeli spoznavati, da je jezik hlapcev in dekel prav toliko vreden kolikor jezik grofov in baronov in so se jeli zavedati, da je to vendar tudi njihov jezik, je bil Vodnik še zelo živ in njegove pesmi so se deklamirale na vseh

ljudskih veselicah, pevskih izletih in podobnih priredbah. Mnogo, mnogo novega je prišlo od tistih časov, marsikaj dobrega pa tudi mnogo hudega in nekatere izpremembe so segle prav do korenin. In novo življenje je postavilo toliko zahtev, naprtilo toliko nalog, izzvalo toliko bojov, da je človeku, stremečemu v bodočnost, komaj mogoče, ozreti se včasih nazaj in pogledati, kako in odkod je vse prišlo, kako se je začelo in kako se je razvilo do sedanjosti, ki nas drži s svojo pestjo in nas peha naprej, medtem ko nam obenem postavlja vse mogoče zapreke na pot. Tako ni čudno, če dobimo včasih na vprašanje, kdo je bil Valentin Vodnik, odgovor: neki pater, ki je koval verze.

Vendar pa zasluži Vodnik tisti spomin, ki ga je pričakoval, ne le zato, ker nam je zapustil zbirko pesmi, v kateri je marsikaj lepega, ampak mnogo bolj zaradi tega, ker je pel in klical v času in v razmerah, v kakršnih je živel, največ zaradi tega, ker je oral ledino in pripravljaval njive, kjer so pozneje drugi sejali in — kjer drugi žanjejo.

V svoji dobi smo preživeli mnogo preobratov, prošli vulkanske izbruhe, plavali po

mirnih vodah in zahajali v razbesnele valove; in zopet plešemo na vulkanih in slišimo divjanje viharjev in smo pripravljeni na vse a nismo pripravljeni za nič, pa se nam zdi, da nas je usoda izbrala za deležnike edine znamenite dobe in za igralce v najmogočnejši drami človeštva. Res, velike reči se gode v naših dneh, še večje se pripravljajo; toda kar je gledal Vodnik, tudi ni bilo nič majhnega in malo pomembnega. Rojen je bil 3. februarja 1758, v času sedemletne vojne, ko je na Dunaju vladala Marija Terezija, v Prusiji pa Friderik II., ko so besneli boji zaradi vprašanja, ali bodo Habsburžani ali Hohenzollernci dosegli prvenstvo v "svetem rimskem cesarstvu nemške narodnosti" in je Slovenija bila komaj kaj drugega kot pritiklina prav takrat razkosanega, narodno nezavednega, ambicijam posameznih vladarjev služečega germanskega telesa. V Franciji je po imenu vladal Louis XV., toda nad njim je bila madame de Pompadour, glasovita priležnica, ki je s ceno svojih dražesti kupila najvišjo politično moč v državi, nastavljala in odslavljala ministre, sklepalala in razvezavala zveze, ukazovala vojski in mornarici in storila vse narobe in ostala brez uspeha v vsem razen v popolnem podjarmljenju slabotnega kralja in v pokroviteljstvu največje korupcije. Pozneje je prišla na njeno mesto madame du Barry... Medtem pa se je gibala druga Francija in pripravljala drugo dobo; Voltaire, Montesquieu, Rousseau in drugi so razglašali nove, drzne ideje. Rodila se je buržvazija, ki je imela fevdalizmu popolnoma nasprotno interese. In obenem je nova industrija ustvarila v mestih nove vrste delavstvo.

Vodniku je bilo 31 let, ko je pariški proletarijat naskočil in vzel bastilo s pomočjo vojaštva, ki se mu je pridružilo. Videl je, kako se je razvijala francoska revolucija, njene slabosti in njeno silo, njene napake in triumfe in čutil je, kako je preobrazila svet. Vsa evropska reakcija je nastopila proti rdeči Franciji kakor vselej, kadar je nevarnost, da bi svoboda pridobila nekoliko postojank.

Vodnik je opazoval Napoleonove zmage v službi republike, njegovo izdajstvo, njegovo osvojitve oblasti najprej kot konzul in potem kot cesar. Ampak Bonaparte ni bil le despot; ko je začel po Evropi brisati stare in začrtavati nove meje, je bil često videti kot osvobo-

ditelj in ko je nastopil z idejo Ilirije, ga je Vodnik navdušeno pozdravil kot oznanjevalca svobode južnim Slovanom.

Danes nam je lahko razumeti, da Bonapartu ni šlo za osvoboditev narodov, ampak le za njegovo moč, kateri bi bilo razdejanje starih oblik in očaranje narodov izvrstno poslužilo. Takrat pa seveda ni bilo zgodovinske perspektive, vidni so bili le dogodki, slišne le besede. Reakcija je bila združena proti Napoleonu prav tako kakor proti republičanski Franciji in Korzikanec je bil še vedno videti kot baklonoša revolucije. Nacijonalne države so se prav dobro vjemale z njegovo koncepcijo napoleonske Evrope; ni čudno, da je tudi Vodnik zaslišal klic in ga sprejel kakor ga je razumel: Ilirija vstan! Nič ne de, da Ilirija nikdar ni bila slovanska dežela. Kdo bi se v takih časih kregal zaradi imena, zlasti še, če se zdi, da daje staro zgodovino narodu "brez zgodovine." Saj so tudi Ilirci, ki počivajo na zagrebškem Mirogoju, sprejeli ime zaradi ideje, katero je izražalo. Če je za Švico dobro starinsko ime Helvecija, zakaj ne bi sprejeli Ilirije za dom Slovencev in ostalih južnih Slovanov? Po vsej Evropi se je širila nacijonalna ideja, revolucionarna v tedanjih časih prav tako kakor je sedaj kitajski nacijonalizem revolucionaren. In Ilirizem je izražal to idejo v širšem in globokejšem pomenu. Vodnika je navdušil in on je z njim navduševal narod. Za tedanja doba je njegovo delo bilo veliko in dasi je prišlo bridko razočaranje, je vendar zapustilo sledove vse do naših dni. V mladih letih sedanjih starcev je oče kupil sinu Vodnikove pesmi, čim je znal čitati verze, da se bo ob njih navdušil kakor se je nekdanj navduševal sam. Narodna emancipacija se je vršila z Vodnikovim imenom na ustnih, njegove pesmi so se recitirale, ko je Ljubljana dobila prvega slovenskega župana, ko so Slovenci prihajali v zakonodajne zbornice, ko so snovali čitalnice, ko so prirejali slovenske predstave. Dokler je bil narodni boj boj slovenskega ljudstva, je bilo Vodnikovo ime simbolično.

Čas je potekal in še poteka, razmere so se izpreminjale in se še izpreminjajo, drugi pevci so prihajali in nove melodije so se pele, Vodnikove zasluge pa ostanejo priznane in sto osemdeset let po njegovem rojstvu ga njegove pesmi pojo in ga bodo pele še naprej.

Mrke duše in sonce

MILAN MEDVESEK

UNICIJSKI oddelek ali bombni department, kot so ga delavci imenovali med seboj, v tovarni Machinery Products Co., je bil znan kot oddelek mrkih duš. V njem je delalo trideset mož, otopelih od monotonosti strojev in težkega dela. Lica so jim bila rumenkasto bleda, njih pogledi pa sovražni, skoro divji. Tudi njih delovodja je bil videti mrk in surov in je nad njimi gospodoval kot neomajen samodržec.

Med seboj so le poredkoma govorili, kakor da bi se bali drug drugega, in kadar je prenehalo brnenje strojev in transmisij, se je zdelo, kot da bi se nekaj zlohotnega zajedlo v atmosfero. Prostoru pa je dodajal še bolj mrko lice delavec Harry, ki je imel zlomljena boka. Njegov obraz je bil vedno spačen in krčevito je drgetal vsled silnega trganja po nogah in životu. Kadar pa je bilo slabo vreme, se je njegovo trpljenje podvojilo in jel je tako glasno škripati z zobmi, da je človeku rezalo v srce.

Harry je pred leti imel nezgodo z avtom. Zlomilo mu je boka in prsni koš. Takrat je milo prosil zdravnika, naj naredi konec njegovemu trpljenju, ali njegove prošnje so bile bob v steno. Po osmih mesecih so ga za silo postavili na noge in poslali v svet s trebuhom za kruhom. Končno je našel posla v tovarni, dasiravno ni bil sposoben za fizično delo. Sprejeli so ga iz usmiljenja.

Nekega dne je diktatorski delovodja "bombnega departmenta" pripeljal med trideset mrkih duš delavko Ano, ki je do tedaj delala v oddelku vijačnih strojev in vrtal.

Človek bi mislil, da se bodo ti otopeli mrkeži razveselili družbe brhke, tridesetletne Ane, ali bilo je baš nasprotno. Njih pogledi so izražali odprto sovraštvo, kakor da bi govorili:

"Baba, kaj pa ti siliš med nas? Poberi se odtod!"

Eden izmed njih pa je pristopil k njej in nesramno dejal:

"Ženska, zakaj pa ne ujameš kakšnega

dedca? — Ti ne bo treba odjedavati kruha drugim delavcem!"

Ano je žaljivka malo zbodla, toda tega ni pokazala, temveč mu je vrnila brutalnost z ljubkim posmehom:

"Rajša sem do konca svojih dni v tovarni, kot pa da bi nasedla kakšnemu tebi podobnemu cepcu!"

Ana ni resnično imela želje po zakonu; bila je vdova in imela spomin na zelo nesrečen zakon. Njen mož je bil pijanec in surovež, rešil pa jo je dolgega trpljenja s tem, da se je ubil, ko je pijan vozil z avtom čez železniško križišče.

Izmed vseh sodelovalcev jo je najbolj po strani gledal pohabljeni Harry. Ko je stopila na mesto poleg njega, je grdo kremžil obraz in natihoma preklinjal.

"Presneto," si je mislila Ana, "ta revež bi me najrajši spodil iz tovarne."

Toda brhka Ana je bila nenavadna ženska, hitje smeja in razposajenosti, energično, dohrosrčno in delavno. Trdno je sklenila, da bo vse te mrke puščobe ugnala v kozji rog. Pri delu je bila neprekosijiva, vsakemu moškemu kos, naj si bo v vztrajnosti, hitrosti ali razumnosti. Kljub težkemu delu je ni nikoli zapustila dobra volja. Neprenehoma se je smehljala, starcu in mladcu, od osmih do štirih, od ponedeljka do sobote. Včasih pa je jela tudi peti in žvižgati ali pa preklinjati in kvantati — le zato, ker je tako počenjanje ugajalo delavcem. In tako se je oddelek mrkih duš polagoma izpremenil v oddelek razposajenosti in smeja, hudomušnosti in šal. Ana je s svojo veselo naravo ubila enoličnost dela, zadušila enakomerno mrmranje motorjev in dinamov ter vlila novo življenje v trideset utrujenih in otopelih mož.

Tako se je zgodilo, da so jo tovariši vzljubili in končno skoraj malone oboževali. Posebno pa se je izpremenil nesrečni Harry. Od kar je ona delala z njim, mu ni pustila dvigati ponev, ki so tehtale vsaka nad sto funtov, in sedaj, ko mu ni bilo več treba lomiti bokov

z vzdigovanjem, je zaslužil dnevno dva dolarja več kot poprej; s tem mu je upanje, da si prihrani nekaj stotakov ter odpre majhno gostilno, znova oživel. Često ji je hotel pokazati, kako globoko ji je hvaležen, a ni vedel, kako bi to storil; ona pa se mu je le ljubko smehljala — in tedaj se je smehljaj pokazal tudi na njegovem obrazu, prvi smehljaj, odkar se je bil ponesrečil.

Toda Anina priljubljenost je šla malo predaleč. Med tridesetimi delavci je bilo petnajst oženjenih, trije vdovci, dva razporočena, deset pa še neoženjenih; in tako se je zgodilo, da so se pričeli vsi potegovati za njeno roko, razen Harryja in dveh priletnih moških.

Ana je bila v zadregi in jim odgovarjala: "Saj sem vam že prvi dan povedala, da se ne maram omožiti, ker imam preveč bridkih izkušenj iz prvega zakona. Moški ljubite žensko, dokler ni vaša, potem je pa vse nasprotno..."

Seveda, njeni trditvi, da ne mara moža, niso verjeli in danes se je ponujal vdovec Mike, jutri mladenič Frank.

Nekega dne, ko se je prijavil še en kandidat, je dejala:

"Kako se naj omožim, ko vas je toliko, jaz pa imam vse enako rada... Ako bi me samo eden vprašal, se nemara ne bi obotavljala, pa naj bi bil kateri koli izmed vas, tako pa se nočem nikomur zameriti."

"Ali bi me resnično vzela, če bi bil jaz edini?" jo je vprašal oni delavec, ki jo je takoj prvi dan nahrulil, češ, zakaj se ne omoži; njega pa Ana ni imela nič kaj posebno rada.

"Seveda bi te vzela..." mu je odgovorila.

"Ako je tako, pa vadjajmo zate. Tistega, ki vrže najvišjo številko, moraš vzeti za moža!" je predlagal napol zares, napol v šali.

"Le vadjajte, prismode prismodaste!" se je Ana dobrovoljno smehljala, kajti bila je pač ženska — tudi vsakemu moškemu bi ugajalo, če bi se petnajst deklet teplo za njega — in v srcu ji je prijetno igralo, da se tako potegujejo za njo.

"Imenitna ideja! Vadjajmo — srečna številka, srečen mož!" so se vsi hkrati navdušili, dasi niso bili gotovi, ali se le norčuje ali misli resno.

Nekdo je izvlekel iz žepa kocke. Hitro so

v krogu počepnili in jih pričeli metati za srečno številko — za brhko Ano.

Oddaleč pa je opazoval razposajeno počenjanje pohabljeni Harry in premišljeval, da so ženske čudna bitja; nikoli ne veš, kaj jim pride na misel. Spomnil se je na svojo ločeno ženo, ki mu je vedno namigovala, da bi se zastrupila, če bi ga izgubila — to je bilo še pred njegovo nesrečo — potem pa je nekega lepega dne pobegnila z drugim moškim. Ali je tudi Ana eno teh čudnih bitij?..."

Iz tega premišljevanja ga je zbudil Anin glas:

"Harry, Harry, kaj ti nočeš v igro?"

Eden izmed sodelavcev pa reče:

"Harry ne pride v poštev, ker ni sposoben za ženitev!"

Harry ni preslišal žaljivke in bolestno je spačil obraz, Ana pa je neprevidnežu skočila v besedo:

"Saj tudi ti nisi za ženitev, igra je igra, zato pazi, kaj govoriš!"

Prepir se je končal, ko so vsi delavci lepo prosili Harryja, naj se jim pridruži tudi on in se je končno vdal. Strastno so se poglobili v igro. Kocke so frčale, toda najvišja številka ni hotela pasti. Sedaj vrže Mike — nič. In Fred — številka se ne pokaže. Vrsta pride na Harryja — sreča mu ni mila. Mečejo drugič — Ana se zadovoljno smehlja. Nenadoma pa iz vseh grl zagrmí silen krohot — Harry je izvadil srečno številko!

"Hahaha, hohoho, Ana se mora omožiti s Harryjem!" so jo dražili.

Ana pa se ni zmenila za norčevanje in sočutno je uprla pogled v trepetajočega Harryja. On je povsíl oči, kot da bi hotel reči: "Ne boj se, Ana, saj razumem, da je vsa stvar le šala... Kaj bi z menoj? Ves sem zlomljen in pohabljen."

Vsa stvar bi se bila kmalu pozabila, da ni Ana nekega dne izostala od dela. Vsi delavci so se čudili. Toda kar zazijali so od presenečenja, ko se je v delavnico zmagoslavno približal Harry na nogah, o katerih bi človek mislil, da so umetne, in pričel velikodušno deliti — cigare.

Ana in Harry sta se resnično vzela.

Politični grehi in posledice

KAKO se grehi v zgodovini maščujejo! Ko se je v času svetovne vojne Amerika pridružila zaveznikom, je tedanji predsednik Woodrow Wilson, o katerem historična kritika še nikakor ni izrekla zadnje besede, objavil znanih štirinajst točk, s katerimi je hotel označiti ideje in cilje, za katere so Zedinjene države šle v boj. Lepo število teh deklaracij je prišlo naravnost iz socijalističnega leksikona, dasi se nemara sam ni zavedal tega in so njegovi svetovalci še manj vedeli o tem. Vsekakor je bila njegova izjava za tedanji čas skrajno napredna in sposobna, če bi bila v praksi prodrila, ustanoviti precej trdne garancije za ohranitev miru. Zaveznikom so bile ameriške točke znane in sprejeli so vso vojaško in gospodarsko pomoč brez pridržka, kar bi se moglo logično tolmačiti le tako, da so sprejeli Wilsonove pogoje. Zavezniki so težko grešili, da so takrat molčali kakor mrtvi o tajnih pogodbah, sklenjenih pred pridruženjem Amerike na podlagi pravice močnejšega. To kažejo najboljše obljube, ki jih je dobila Italija v kričečem nasprotju z Wilsonovim načelom o samoodločevanju narodov. Italija sama, ki je takrat že bila v zavezniškem taboru, stokrat večje breme kot pomoč, bi morala razumeti, da tajni pakti ne morejo imeti veljave, če naj bodo Wilsonovi pogoji merodajni. Pa tudi Italija ni dala glasu od sebe; pustila je Zedinjene države v veri, da sprejema ideale njihovega predsednika, v žepu je pa držala figo.

Ko je bila moč centralnih sil razdejana, je Wilson storil napako, da je šel v Evropo, osebno se udeležiti mirovnih pogajanj. V njem je bila precejšna mera trdovratnosti, ki pa ni bila kos metodam staromodnih angleških in francoskih diplomatov, ki niso imeli in niso mogli imeti smisla za njegovo načelo o javnih pogodbah, doseženih na javen način. Angleškemu mogotcem je bila zmaga le imenitna prilika za grabež v obliki prilastitve in "protektoratov," francosko politiko je vodil strah, zakaj boji so se vršili na njenem ozemlju in v tem oziru ni nobena druga dežela—razen Srbije in našega Primorja—toliko pretrpela kot Francija, pa je bilo razumljivo, da je strastno

iskala garancij zoper ponovno invazijo in si v ta namen ni mogla domisliti ničesar drugega kot skrajno oslabitev Nemčije. Italija je izbočila prsa in zahtevala plačilo za svoje "žrtve" in ker so morali drugi plačati račun, je bilo angleškim in francoskim diplomatom precej vseeno, koliko pogoltne. Na vzhodu so pa Romaniji, od katere tudi v vojnem času niso imeli nobene koristi, dovolili, da si je prisvojila ne le, kar bi ji po pravici šlo, ampak dvakrat toliko ozemlja, ki ni in nikdar ni bilo romansko.

Wilsonu ni moglo biti posebno prijetno pri srcu, ko so se teptala in zatajevala in izdajala njegova načela eno za drugim, uveljavljale pa pravice zmagovitega roparja. Ampak ko je prišel med volkove, si ni mogel pomagati. Najbrže bi bilo vse drugače, ako ne bi bil nikdar šel ne v Pariz ne v Milan, ampak bi bil ostal v Washingtonu. On je znal biti močan, dokler je bil sam s svojimi ideali in načeli in če bi bil ostal doma, je verjetno, da bi si bil ohranil svojo trmo, dajal svojim odposlancem navodila in naloge iz svoje duševne trdnjave in prisilil zaveznike, da bi bili storili vsaj nekaj za "zavarovanje demokracije." Pod osebnim vplivom zvijačnih a—kakor dokazuje ves poznejši razvoj—kratkovidnih starokopitnežev se je omehčal in oslabil, zlasti še ko ni imel nobene opore v ameriških mogotcih, temveč mu je sovražen senat metal povsod polena pod noge. Iz Amerike je prišla ideja Lige narodov, Amerika pa jo je prva zavrgla. . .

Tako je bila sklenjena versajska pogodbe in ostale, ki so bile v zvezi z njo in krivice, ki bi jih mir bil moral odstraniti, so se utrdile. V njih je bila kal neizogibnih poznejših sporov, ki so dovedli do sedanjega, skoraj obupnega položaja.

Če ne bi bil svet v dvajsetem stoletju tako osredotočen, njegovi deli tako povezani, da se ne more nikjer nič važnega zgoditi, ne da bi se posledice občutile prav povsod, bi se človeku, ki se ne more otresti vse škodoželjnosti, dobro zdelo, ko vidi, kako sedaj plačujejo za svoje napake. Iz Italije so naredili velesilo—po krivici in brez potrebe in sedaj jim Mussolini dela preglavice, da ne morejo spat, kakor

da ni kapitalistična Italija podala dovolj dokaza nezanesljivosti, ko je izdala trozvezo. Kakor da bi od katere koli kapitalistične države smeli pričakovati zvestobo, kadar ji prinaša nezvestoba večjo korist! Nasprotno so republikanski Nemčiji, ki je dajala vse dokaze pošteni reform in demokratske lojalnosti odrekli vsako olajšavo in sistematično otežčevali stališče njenih naprednih vlad in zakrohotal bi se opazovalec, ko mirno trpe, da je Hitler tepal pogodbo za pogodbo in pograbil stokrat več kot bi bilo zadovoljilo demokratske uprave. In sladkost bi ga obhajala, ko vidi prevzete toryje kot Chamberlain in Halifax skoraj klečeplaziti pred parvenijem v bavarskih hribovih. Smejal bi se, če bi plačevali le ponižani aristokratje in prevarjeni multimilijonarji; toda zaradi njihovih grehov trpe narodi in žuga nevarnost vsemu svetu.

Največji del odgovornosti pada na reakcionarje v Angliji, ki so ne le svoji deželi onemogočili obrambo demokracije, ampak tudi napredne elemente v Franciji spravili v tako težaven položaj, da se niso upali storiti odločnih korakov, kadar bi bili najbolj potrebni. Sramota angleške konservativne stranke je dosegla tako stopnjo, da ne bi bilo veliko iznenadenje, če bi njeni voditelji pokleknili pred Hitlerjem in sprejeli njegovo svastiko.

Še je nekoliko znamenj, da ima demokracija v Evropi nekaj opore in mogoče bi bilo, da se njena moč razvije, preden pride katastrofa. Bil je trenotek, ko se je bolj malodušnim zdelo, da je že vse izgubljeno. Hitlerjevo odstavljanje starih generalov in podreditev armade pod nacijsko oblast je bila priprava za največjo grožnjo, ki jo je fašizem kdaj zarožljal. Sledilo je oklofutanje Šušnika, impertinentne provokacije Češkoslovaške in naposled Hitlerjeva nesramno blazna govoranca, s katero je potrdil, da je ves razum zapustil njegove odšovinistične pijanosti pokvarjene možgane. Tri ure je blebetal in blebetal, napadal vse, kar je količkaj demokratičnega, naglašal svoje večno sovraštvo napram Rusiji, izražal upanje, da zmaga Japonska, kateri je priznal "samostalno" Mandžurijo, pobalinsko žalil Edena, se rogal Ligi, in si zopet lastil pokroviteljstvo nad Nemci vsega sveta. Postavljal se je, kakor da se čuti najmočnejšega moža na svetu, glas pa mu je bil hreščec, fraze plitve kakor na-

vadno, akcenti zgolj demagoški in pogostoma je bilo, kakor da se vsak čas zacmeri.

Naciji so mislili, da bo vtis mogočen in grozen po vsem svetu, pa se zdi, da se je šarlatanstvo spoznalo kakor nikdar prej in so se Hitlerjeve grožnje in psovke obrnile proti njemu samemu.

Avstrija, zapuščena od Anglije in Francije, se je takrat zdela, da je že popolnoma v njegovi malhi. Naenkrat je začela Šušniku zopet teči kri po žilah, jel se je upirati, prvi veliki nacistični puč je bil preprečen. Toda Avstrija je bila prepuščena sama sebi. Milijon podpisov je dobil Šušnik, zagotavljajoč mu podporo v obrambi zoper nacizem; celo delavci, ki še niso pozabili na Dollfusove dni, na topniško razdejanje njihovih domov, na razpust njihovih organizacij so podpisavali v ogromnem številu. Ampak v Londonu in Parizu je bilo, kakor da ne razumejo tega, Hitlerju se je odprla pot za njegovo vojaštvo in še le sedaj, ko je svastika prilepljena na Avstrijo, spoznavajo, kaj se je zgodilo. Bil je čas, ko so vsi napredni elementi želeli združitev z Nemčijo, a takrat se jim je reklo, da se o tem niti govoriti ne sme. Sedaj, ko se branijo, da bi prišli pod Hitlerjevo peto, jih Anglija pušča na cedilu. . .

Medtem je francoska poslanska zbornica z ogromno večino odobrila izjavo vlade, da ostane zveza z Rusijo v veljavi in da bo brezpogojno pomagala Češkoslovaški, če bo napadena. Čehi niso pobledeli od strahu, ko jim je Berlin hotel ukazovati, kako naj uredijo svoje notranje razmere in jim celo hotel vsiliti nacijske ministre, temveč so jasno povedali, da so pripravljene na obrambo, če bodo napadene. Sicer gobezdavi in bahavi Hitler je pa potegnil jezik za zobe in potrdil, da je vsa njegova korajža velika le dotlej, dokler je ne dobi po prstih.

V Angliji, kateri je v resnici fašistična politika najbolj nevarna, ker ogrožava naravnost obstanek imperija, je Chamberlain storil, kar je po volji Astorini kikli in pljunil na vso dosedanjo zunanjo politiko svoje dežele in na Ligo narodov. A mogoče, da je bila prav ta skrajnost reakcije potrebna, da odpre oči mnogim, ki so doslej po sili mižali. Njegov nastop proti Edenovi politiki, o kateri se pač z nobeno pomočjo domišljije ne more trditi, da je bila radikalna, v kateri je pa bilo vsaj ne-

koliko močatosti, je izzval vihar protesta ne le v zbornici, ampak po vsej deželi in mu je tudi v lastni stranki ustvaril nasprotnike, delavski stranki je pa dal imeniten bojevni material za prihodnje volitve. Če bi se zgodilo, da zmaga, kar je precej lahko mogoče, se razmere v Angliji popolnoma izpremene in to bi pomenilo odločilen obrat v Evropi sploh.

Vsako prerokovanje v sedanjih nestalnih razmerah bi bilo drzno. Reči se pa sme, da nima demokracija nobenih razlogov za obupavanje; treba ji je le odločnosti in poguma, zakaj s svojim večnim robantanjem zakrivajo diktatorji le svojo slabost. In največ je ležeče na delavstvu, da vsili svojim vladam več odločnosti.

Razveseljivo znamenje

LETOŠNJEGA januarja je bil priobčen v clevelandskem dnevniku "Press" dopis anonimnega "Čitatelja," ki se je ogreval za to, da bi se tujerodcem v Ameriki, ki niso državljanji, ne dala priložnost za reliefna dela (W. P. A.) in obenem svetoval, da bi jih "poslali nazaj, odkoder so prišli". S tem je dregnil v pravcato sršenovo gnezdo, kajti v uredništvo omenjenega lista je takoj pribrenčalo devetnajst dopisov, katerih pisci niso mogli molčati na "Čitateljeva" izvajanja. Od teh jih je bilo petnajst naperjenih proti "Čitatelju" in njegovemu dopisu, pritrtili so mu pa štirje. Slednji so argumentirali:

Ann Willard: "Bilo bi v resnici imenitno, ako bi se Američani v tej deželi združili z namenom, da se odpravi ta obžalovanja vredna situacija z ozirom na tujerodce. . . ki žive od izžemanja strica Sama in odjedajo kruh in sirovo maslo domačim Američanom. . . Ali bi ne bilo mnogo bolje, najeti nekaj sto ladij ter poslati te pijavke nazaj, odkoder so prišle?"

Mrs. William J. Graham: "Zakaj se ne vrnejo tja, odkoder so prišli in dosežejo, da se njihova vlada pobriga zanje? Jaz jih ne obžalujem. Jaz sem sama Američanka in sem se lani vse leto zama trudila priti k W.P.A. in na relief, pa ne morem dobiti pomoči, dasi živim tu vse svoje življenje. Toda tujerodci pridejo v Ameriko, dobe relief, nočejo niti poskusiti delati in če kdaj mislijo na državljanski papir, je to tedaj, kadar so brez denarja in prosijo vlado za pomoč. In pomagati bi jim bilo treba — nazaj v njihovo domovino."

Domačin: "Američani smo preveč velikušni in pošteni, da ne rečem lahkoverni. . .

Skrajni čas je, da se Američani pobrigamo za svoje koristi. . ."

Zgolj gospodinja: "Jaz se strinjam s 'Čitateljem'. Zakaj naj bi tujerodci dobivali relief? Kdo pa jih je prosil, naj pridejo k nam? Oni so prišli sem z idejo, da imamo ceste tlakane z zlatom in da bi se kar najbolj okoristili na račun 'Američanov'."

To so bili argumenti manjšine, ki se je ogrevala za tujerodcem sovražnega "Čitatelja" oz. njegova izvajanja. Porojeni so bili v prvi vrsti iz ignorance dopisnikov. Če bi bili ti ljudje malo bolj poučeni o stvari, se najbrž ne bi hoteli osmešiti z bedastim in krivičnim zvrčanjem krivde za dandanašnje težke čase na priseljence, o katerih se lahko reče brez pretiravanja najmanj toliko, da bi ne bilo brez njihovih mišic in možgan nikdar te Amerike, ki jo poznamo. Sreča za milijone tujerodcev v Ameriki, da je ta iz nevednosti porojena nestrpnost vsaj zaenkrat še v manjšini, ker bi v nasprotnem slučaju utegnili tujerodca pri nas doleteti usoda, kakršna je udarila nemške Žide pod Hitlerjem!

Kako je pa argumentirala večina, ki se ni strinjala s "Čitateljem"? Čitajte!

Mlad Američan pravi: "Dajte mi skupino tujerodcev kadarkoli in jaz bom z veseljem trgoval z njimi, kajti večina izmed njih ve, kako porabiti svoj denar in kdaj. Križ z nami je, da naši 'ameriški ljudje' mislijo, da vedo vse."

V Ameriki rojen državljan je sarkastičen: "Jaz pojdem korak dalje—ko sestradamo vse tujerodce (zakaj jih ne bi rajši postrelili, to bi bilo mnogo ceneje?) sprejmimo še zakon, ki bo prisilil vsakega možkega družinskega glavarja, da se mu vžge na čelo številka—

saj veste, nekaj takega, kakor so številke pri socialni zaščiti... To postavi vse na enako stopnjo in nikogar več ne bo treba nagovarjati z mistrom, temveč zgolj s številko..."

Miss B. Stearns je tudi jedka: "Pravijo, da je Amerika svobodna dežela. Bah! Vrnite jo pravemu Američanu—Indijancu!"

Nesebičen ameriški državljani pa opozarja: "Ako verjamete, da se dobrota začne doma, tedaj ne pozabite, da je Amerika naš dom in ne bodite tako sebični, da ga ne bi delili z drugimi."

Marius Marrapese, ki pravi, da je v Ameriki rojen sin priseljenih staršev, bere "Čitatelju" levite: "Vi trdite, da je bil novi zakon 'od Boga poslan'. (Zakon, ki je tu omenjen, je sprejela državna postavodaja v Columbusu, O. in je med drugim vseboval določbo, ki je jemala tujerodcem, ki nimajo še vsaj takozvanega prvega popirja, pravico do relifa in dela pri W.P.A. Gov. Davey je to določbo vetiral—nedvomno iz političnih razlogov.—I.J.) Jaz pa dvomim, da bi Bog hotel imeti opravka z njim. Jaz ne vem, ali je vaše stališče napram tujerodcem posledica sebičnosti, požrešnosti ali zgolj zagrenjenosti. Vidim pa, če bi vam dali zakon v roke, da bi vi najbrž dali obglaviti vse tujezemce... Vi pravite, da so (tujezemci) breme za davkoplačevalce. Toda povejte mi, če smem vprašati, od kdaj smejo tujezemci živeti tu prosti vsakega davka? Tujezemec je pomagal graditi to deželo dolgo preden ste bili vi rojeni in njegovi potomci bodo dalje gradili še dolgo potem, ko vas nikjer več ne bo..."

Puzzled se čudi: "Moji starši so prišli sem 1913. leta. Kupili so si hišo in plačevali visoke davke, dokler jim depresija ni požrla doma... Zdaj, ko so porabili vse svoje prihranke in potrebujejo malo pomoči, bi jih pa pognali nazaj, odkoder so prišli?!..."

Be Human piše podobno in zaključuje: "Deportacije ne bodo rešile ameriških problemov. Delo in mezde! je odgovor."

G. D. Sheer pa vprašuje: "Radoveden sem, ali 'Čitatelj' dela? Nu, jaz sem nezaposlen, vzlic temu nisem za to, da bi se pustila stradati človeška bitja, tudi če njihov rodovnik v Ameriki ne seže nazaj dvajset generacij (moj seže nazaj štiri ali pet generacij in jaz sem ponosen na svoje angleške in irske pred-

nike)... Ali je prav, pustiti človeka umreti od glada samo zato, ker ni bil rojen v tej deželi? Ali človek ni človek brez obzira na rojstni kraj?"

Tudi *Margaret Fergusson*, ravnateljica *International Instituta*, se je oglasila: "Iz dolgoletnih izkušenj, ki sem jih pridobila v dotiku s priseljenci, katerih rojstne kraje sem obiskala, vem, da se jih zelo malo vrne domov petičnih in znano mi je tudi, da jih mnogo odide nazaj (v stari kraj) razočaranih in brez beliča, da tam poskušajo iztisniti eksistenco iz majhnega koščka zemlje... Mi smo vedno pripravljene kritizirati druge dežele v pogledu postopanja proti narodnostnim manjšinam, zato bi morali tudi prakticirati to, kar učimo."

Albert Waxman pravi: "Od vsega začetka je bila Amerika odvisna od tujezemcev. Tujezemci so pomagali zgraditi našo deželo, oni so delali v tovarnah, na polju, v rudnikih. Tujezemci so opravljali umazano delo... da je rojeni Američan lahko nosil beli ovratnik... Če bi bili tujezemci izključeni tekom desetih prejšnjih depresij in panik, bi danes ne bilo več ameriškega naroda."

Vojak št. 482,961 A. E. F. pa svetuje: "Jaz sem za to, da se ne pošljejo nazaj v Evropo samo oni, ki so bili tam rojeni, temveč tudi potomci vseh priseljencev, ki so prišli sem po letu 1492."

Rojen Američan hoče vedeti: "Kdo je prišel sem graditi novo deželo? Tujerodec. Kdo opravi največ težkega dela? Tujerodec. Torej potem, ko so (priseljenci) porabili svoja najboljša leta pri graditvi Združenih držav in jih več ne potrebujemo, bi jih ('Čitatelj') rad poslal nazaj (v stari kraj)!"

Fred Vergon, predsednik *Cleveland Painters' Alliance* je sarkastično zapisal: "Človek se nehote čudi, ali je tudi Učenik, ko je postregel lačni množici s kruhom in ribami, zahteval od njih, da vsak pokaže svoj prvi ali drugi popir?"

Josephine Terbižan je pojasnila: "Ko so prišli sem, jim ni nihče rekel, da bodo poslani nazaj v stari kraj, ako si ne bodo preskrbeli državljanstva v nekem določenem času. Ko so začeli delati, jim ni noben delodajalec pretil z odpustitvijo, ako ne postanejo državljani; in redki, redki so bili delodajalci, ki so jih vzpodbujali, da bi postali državljani. Tovarne so najele 'Johna' in iztisnile iz njega vse, kar so

mogle. Ko so se začele stavke, so delodajalci z vso vnemo importirali tujezemce iz daljnjih krajev, da bi z njimi zlomili stavke. In ko so ti ljudje spoznali, kako grdo so bili potegnjeni — kaj jim je preostajalo v tuji deželi, katere občevalnega jezika niso razumeli?"

Zadnji od petnajstorice, *Anthony Wayne*, pa opozarja "Citatelja", da je "prezrl dejstvo, da so večino naših tujezemcev spravile semkaj ameriške industrije, kakor n. pr. U. S. Steel Corp., ki je pošiljala agente v balkanske dežele, da so pošiljali sem uboge "hunkije", zato, ker so 'doma rojeni Američani' začeli pristopati k unijam in zahtevati preveč denarja. Pravilno bi bilo, da bi se relifni stroški, ki jih povzročajo tujezemci, odtrgali od dohodkov teh podjetij, ki zdaj več ne potrebujejo sužnjev, katere so pripeljali sem."

Ignoranca in iz nje izvirajoča nestrpnost

je torej dobila v tej debati krepko brco. Velika večina tistih, ki so se oglasili, je odločno odklonila tak "amerikanizem", kakršnega je pokazal "Citatelj" in njemu in tistim, ki so se strinjali z njim, povedala, kar jim je šlo. To je vsekakor razveseljivo znamenje za vse tujerodce v Ameriki, tudi za tiste, ki so naturalizirani državljani. Dokler bo večina ameriškega ljudstva odklanjala tako kvarno ideologijo, bo znala biti na oprezu tudi pred fašizmom. Pomniti je namreč treba, da je super-nacijonalizem, ki ne trpi poleg sebe "tujih elementov", ljubljenec fašizma; in kakor nemški fašizem preganja Žide, katerim je naprtil krivdo za vse težave Nemčije, razen za sodni dan, tako bi fašizem v Ameriki postopal s tujezemci in tujerodeci — s f'oreignerji'!

Ivan Jontez.

Zlato, zlato!

TEJ srečni deželi je še vedno mnogo ljudi, ki so do dobrega prepričani, da je bilo v Ameriki pred Kolumbovim prihodom vse divje in so še le belci prinesli vso civilizacijo in kulturo iz Evrope. Na drugi strani pa včasih sami radi pozabijo na svoj nauk, govore o "starem kraju" kot o propadajočem svetu in smatrajo ljudi, ki so prišli nekaj let za njimi sem, za polovične ali pa tudi za popolne barbare. Ali na svetu je marsikaj drugače kot se govori in Amerika je imela visoko civilizacijo davno preden je kdo slutil, da je med Atlantikom in Pacifikom ogromen kos zemlje, in da mu je bila namenjena velika vloga v zgodovini človeštva.

Tudi v severni Ameriki ni bilo vse tako divje, kakor bi se zdelo na prvi pogled in novejša raziskovanja spravljajo mnogo zanimivega na dan. Če pa hočemo doživeti resnično presenečenje, moramo kreniti proti jugu, v Mehiko in v centralno Ameriko, kjer so Maji razvili dokaj visoko civilizacijo, in potem še dalje, v južno Ameriko, kjer je v sedanji republiki Peru cvetela država Inkov, velika in mogočna, vzorno urejena in — z ozirom na

tedanje čase — čudovito kulturna. Postanek in propad te države je nenavadno zanimiv in vredno je nekoliko pogledati v to zgodovino, ki je sedaj navidezno mrtva, pa je vendar zapustila sledove, ki jih ne brutalna okrutnost osvojevalcev ne njih prevzetna civilizacija ni mogla popolnoma zabrisati.

Kdo so bili ti ljudje in kako so živeli? Odkod so prišli?

Razni raziskovalci so dajali na ta vprašanja razne odgovore in če se devljejo njih argumenti na tehtnico, se mora skoraj vsakemu priznati, da ima nekaj zase. Seveda drug drugemu nasprotujejo in kajpada vsi ne morejo imeti prav. Ampak to ne velja le za pleme, ki je v Andih ustanovilo in najmanjše štiri stoletja vzdrževalo veliko državo, temveč za takozvane Indijance sploh. Ena teorija, ki ima — kakor se zdi — največ pristašev, pravi, da je bila v predzgodovinskih časih Amerika spojena z Azijo; sedanji Aleutski otoki med vzhodno Sibirijo in Alasko so po tem nauku ostanki ozemlja, ki je vezalo oba kontinenta in po tem mostu so prihajale različne skupine iz Azije v sedanjo Ameriko, po kateri so se bolj in bolj razširile. Druga teorija, ki tudi

predpostavlja prihod Indijancev iz Azije, se naslanja na dejstvo, da so bili otoki v Pacifiku nekdanj mnogo številnejši in mnogo večji od sedanjih in nekateri gredo še dalje pa trdijo, da je bil med Ameriko in Azijo ogromen kontinent, imenovan Mu, preko katerega so razna plemena prihajala deloma v severno, deloma v južno Ameriko.

Proti tem izvajanjem postavljajo drugi idejo, da je bila Amerika naseljena od vzhoda. Med nekaterimi indijanskimi plemeni žive res legende o prihodu njihovih prednikov iz neke bajeslovne vzhodne dežele, katero so baje zapustili na povelje bogov, da so ušli veliki katastrofi, ki je po njihovem odhodu zadela dom. Tisti, ki verjamejo, da Platonova Atlantis ni bila le bajka, ampak resnično velika dežela zapadno od "Herkulovih stebrov," to se pravi, zapadno od gibraltarske ožine, so prepričani, da so vsaj nekatera ameriška plemena prišla od tam, oziroma preko te Atlantide iz krajev starega sveta, iz Egipta, iz Sirije, iz Mezopotamije, iz severozapadne Afrike. . .

Še drugi raziskovalci, med njimi zlasti Starr, pa prihajajo do zaključka, da so prvi naseljenci prihajali od obeh strani, od zapada in od vzhoda, iz Azije in iz krajev ob Sredozemskem morju in oboji da so se tukaj sčasoma "poamerikanili"; Starr, ki je v teku dolge dobe študiral generacije sedanjih priseljencev, je dognal, da se tudi ti telesno na tipičen način izpreminjajo in izvaja, da bi vse ameriško prebivalstvo, če ne bi bilo trajnega priseljevanja iz starega sveta, sčasoma postalo v fizijološkem pogledu "indijansko".

Kar se tiče peruvskih Indijancev, ki so ustanovili državo Inkov, spominjajo mnoga znamenja na mongolski izvor, med temi jezikovne podobnosti, šege, lončarstvo, tkanine in nekatere verske ceremonije; nikakor pa se ne more ugovarjati onim, ki opozarjajo na piramide, zgrajene brez mašinerije iz ogromnih kamnov, na balzamiranje mrličev, na brodove iz pletenega trsja, kar je vse bilo domače v starem Egiptu.

To so torej odprta vprašanja, ki se bodo morda v bodočnosti rešila, za sedaj pa ni absolutnega odgovora nanja.

Toda kaj je bilo, preden so prišli ti ljudje in ustvarili svojo civilizacijo? O tem je doslej le malo znano, vendar se pa ve, da so pred

Inki živeli v onih krajih prebivalci, ki so zapustili še vedno stoječe razvaline, pričajoče o starejši in tudi zanimivi civilizaciji. Te razvaline so ogromne, kažejo, da so morali njih graditelji biti veliki mojstri in spominjajo na podobne stavbe, ki so se v nekem času kamene dobe dvigale po Evropi in severni Afriki. Zaradi ogromnih kamnov, rabljenih za stavbe živih, za grobove mrtvih in za spomenike je ta doba dobila ime "megalitske."

Še pred to civilizacijo so tam žvela plemena, na vsak način zelo primitivna, ki so zapustila sledove v podobi kuhinjskih odpadkov in lončarskih izdelkov v globokejših geoloških plasteh. Večina učenjakov misli, da so ti ljudje morali priti iz Azije. Nasprotno pa ima neka manjšina idejo, da niso prišli od nikoder, ampak da so to bili pravi ameriški domorodci, češ da se je človek tudi v Ameriki kakor v starem svetu samostojno razvil iz nižjih vrst.

Na vsak način je predzgodovina Inkov še meglena — kakor seveda tudi ona starejših plemen. Kaj pa mislijo, oziroma so mislili sami o sebi in o svojem prihodu ali postanku? Kakor pač z zelo neznatnimi izjemami vsi narodi in vsa plemena, so imeli svoje legende, obdane z versko misterijoznostjo in te so — kakor tudi drugod — nadomestovale neznano ali pozabljeno zgodovino. Takih legend je več in včasih ena drugi nasprotuje; ampak tako je bilo tudi pri drugih narodih, kar potrjujejo stare mitologije in židovsko sveto pismo s svojimi protislovji, ki so bila neizogibna, ker se je s takimi špekulacijami povsod ukvarjalo po več glav, uravnanih vsaka na svoj način.

Kar se tiče naših Indijancev, se strinjajo v tem, da je prvi Inka bil sin sonca. Kajpada je to sonce bilo božansko. Na en ali drugi način hočejo ljudje svoj postanek vedno spravljeni v zvezo z bogovi. Sonce je gledalo iz višav in opazilo, da so v krajih, kjer se veličastni Andi dvigajo v oblake živeli divjaki, bolj podobni živalim kot ljudem in zasmilili so se mu. Zato je poslal svojega sina in svojo hčer na zemljo, da naučita divjake, kako se seje koroza, grade hiše, krote živali in sploh živi po človeško. Otroka sonca sta se zbudila na otoku v jezeru Titikaka; oče jima je dal zlato žezlo in ukazal, da zgradita mesto tam, kjer se žezlo zarije v zemljo. Sinu je bilo ima Inka in njegova sestra

mu je bila obenem žena; zaradi tega so pozneje vsi vladarji poročali svoje sestre — po ukazu sončnega boga. Brat in sestra sta potovala proti severu in v dolini Kuzko se je žezlo zarilo v zemljo. Ljudstvo jima je sledilo, ju oboževalo in po Inkovih navodilih zgradilo mesto Kuzko.

Druga legenda se nekoliko razlikuje od te, ali bistveno prihaja do enakih rezultatov. Neka modra žena, Mama Huako, je zaželela, da bi divjaška plemena dobila človeško dostojanstvo in je zaprosila sonce, naj ji pomaga pri tem namenu. Čez nekaj časa je spočela od sonca in porodila krasno moško dete, katero je skrila v brlogu na otoku v jezeru Titikaka. Ko je nekoliko odrasel, ga je pokazala ljudem in Indijanci, ki so zvedeli, kako je bil spočet in rojen, so ga oboževali in razglasili za svojega vladarja.

Tretja povest, ki je bolj realistična pa pravi, da je poglavar Inkov, po številu majhnega plemena, govorečega kvečanski jezik in go-

ječega lame (velblodu podobne živali), povedel svoje ljudi proti mestu Kuzko. Njemu je bilo ime Manko Kapak, njegovi sestri in obenem ženi pa Mama Oklo. Nekega lepega mladeniča po imenu Roka sta oblekla in okrasila z neštevilnimi zlatimi okraski in ga postavila pred vhod votline nad mestom, tako da so sončni žarki padali nanj in se je zlato bleščalo kakor ogenj. Ko so ga ljudje uzrli, se jim je zdelo, kakor da je del sonca in ko jim je Manko Kapak povedal, da je sin sonca, poslan na zemljo, ga je množica sprejela za svojega vladarja.

Sinči Roka je v resnici prvi zgodovinsko znani vladar Inkov in z njim se je začela socialna tvorba nekako med letom 1100 in 1400, iz katere se je razvila mogočna država Inkov, ki je cvetela do prihoda Špancev, željnih njihovega zlata in prihajajočih z mečem v eni in s križem v drugi roki.

(Dalje prihodnjič.)

Nič novega pod soncem. . .

TAR grški filozof je nekdanj zatrdil, da ni pod soncem nič novega in tudi v bibliji čitamo to idejo. Sedaj se je Wilfred J. Funk lotil dela in skuša v svoji knjigi "So You Think It's New" (v založbi Funk in Wagnalls, N. Y.) dokazati, da je res tako. Zbral je ogromen material in čitatelj je včasih skrajno presečen ob podatkih iz preteklosti, o katerih bi mislil, da so zajeti prav iz naših dni. Seveda si mora človek, kadar čita to zbirko, nabaviti nekoliko tistega humorja, s katerim pisatelj razklada svojo snov in ne sme v vsakem slučaju zahtevati popolnih enakosti; zadovoljiti se mora s podobnostmi, ki pa so pogostoma za čudo velike.

Odkar drdrajo avtomobili po naših cestah in skrbe brezobzirni vozniki za vsakovrstne nezgode, tekmujoči z Japonci na Kitajskem in z italijanskimi in nemškimi fašisti v Španiji, tako da je bilo lani le v Zedinjenih državah štirideset tisoč smrtnih nesreč, je steklo, ki se rabi v avtih, zelo važno vprašanje. Po mnogih poizkusih so izdelali steklo, ki se ne raz-

bije; počí pač, tako da ima včasih šipa na tisoče razpok, ampak ne razpade in ni črepi-njic, da bi porezale žile in se zateknile v oči. To se smatra za velik napredek in marsikakšna huda nesreča se je s tem preprečila ali pa vsaj ublažila. Toda pred tisoč devet sto leti so znali v Egiptu izdelovati steklo, ki se sploh ni razbilo; tudi počilo ni. To vedo, ker so našli tako steklo. Ampak nihče ne ve, kako so ga naredili; metoda je bila skrivnost izumitelja in z njim je umrla.

Moderna hišna gospodinja se zadovoljno smehlja, ko prinese po leti lepe ledene kocke iz električne ledenice na mizo. Pred nekoliko tisoč leti niso imeli v Indiji, kjer še sedaj Angleži stokajo zaradi hude vročine, takih naprav kot jih sedaj oglašajo električne in plinske družbe, umeten led pa so vendar znali delati z uspehom v plitvih lončenih posodah s pomočjo izhlapevanja in radijacije. Znani cesar Nero je pa bil menda prvi, ki si je dal hladiti vino na podoben način, kakor se sedaj hladi šampanjec. V Rim so mu morali nape-ljati snega, s tem napolniti kovinasto posodo,

vino se je pa v tem snegu prav lepo ohladilo. Isti cesar Nero, ki je bil silno zavzet za gladijatorske igre, se je kazal v cirkusu z monoklom v očesu, davno preden se je prvi angleški lord tako postavil.

Prav v sedanjih časih se mnogo govori in piše o davkih in najbolj se pritožujejo ljudje, o katerih bi bilo misliti, da jim je par tisočakov več ali manj prava malenkost. V Egiptu so našli ploščo, na kateri je zaznamovano poročilo o možu, ki je hotel opehariti vlado pri dohodninskem davku. Mnogo se govori tudi o nevarnosti inflacije, ki je po splošnem mnenju dosegla najvišji vrhunec v Nemčiji po svetovni vojni, ko so tiskali denar v taki množini, da milijon ni bil vreden pet centov in ni nihče več štel bankovcev, ampak so jih vagali. Tudi to ni bilo neznano v starem veku. Leta 333 pred Kristom je bila v Egiptu kriza in za hišo, ki je bila vredna 500 dolarjev, je bila najeta hipoteka v vrednosti enega milijona dolarjev. Bušel pšenice je veljal 2.500 dolarjev našega denarja. V malem Jeruzalemu pa je bilo prav tedaj deset tisoč nezaposlenih.

Vse, kar je v zvezi s parno silo, se smatra za novo. Toda pred dva tisoč leti so znali rabiti paro za kopelji in za centralno kurjavo. Hero iz Aleksandrije pa je izumil stroj, ki ga je gnala para 1500 let, preden je James Watt opazoval v materini kuhinji pokrov na loncu, ki ga je dvigala sopara in dobil idejo za parni stroj.

Na otoku Thera blizu Krete so imeli pet sto let pred Kristom mramorne umivalnike s tekočo vodo. V Abusiru, v Egiptu so pa pred 4.500 leti imeli v stene vzdane lijake iz apnenca, obrobljene s kovino, s pipami, ki so se odpirale in zapirale precej kakor naše in z zamaški na bronastih verižicah.

Ugrabiti človeka ni ameriška iznajdba, da si je videti, kakor da se je tehnika v tej deželi izvedla do vrhunca in dela gospodu Edgarju Hooverju večne preglavice. Julij Cezar je bil ugrabljen, ko je bil pet in dvajset let star in odkupnina je iznašala štirideset tisoč dolarjev v našem denarju.

Dvigala? Električna so pač izum naše dobe, toda Nero si je dal v svoji palači napraviti 150 čevljev visok "elevatorski." Imel je tudi avtomatske orgle, ki jih je gonil stisnjen zrak. Na Grškem so imeli premične slike. Podobe,

sledeče ena drugi, so bile naslikane na stebrih in kadar je človek jahal mimo, je dobil vtis premikanja. Pozneje je neki izumitelj izpopolnil to. Naslikal je podobe, ki so si sledile na špirali, ta pa se je s pomočjo vrvi vrtela na enem samem steburu.

Trgovina je že v starih časih stopala preko meja in postajala "svetovna," kolikor je pač svet bil znan v onih časih. Rimski cesar Tiberij je davno, preden je bil rojen William Jennings Bryan, okusil sok iz grozdja in zelo mu je ugajal. Nato so začeli uvažati to prohibicijsko pijačo iz Teb. V Egiptu so izdelovali najboljši papir in da bi dosegli boljše cene, so storili to, kar se sedaj v Ameriki zakonito dela: uničili so velik del papirusovega trsta in omejili produkcijo. Tam so tudi najprej začeli izdelovati gotovo obleko. Egipčanski potovalni agenti so potovali po vseh znanih krajih. Trgovine v nesrečnem Pompeju so prodajale preproge in volnena pokrivala iz Male Azije; tam je bilo dobiti tudi importirane pernice in blazine. Iz Rima so pa izvažali v sedanjo Francijo in Belgijo gnjati, klobase, sir, izdelano meso in druge delikatese. Iz oddaljenih krajev Italije so kmetje gonili gosi v Rim, smokve, kumare in fine gobe so prihajale iz Afrike, dišave iz Indije, svila iz Kitajske. Za tiste, ki jim je bila svila predraga, so pa na otoku Kosu izdelovali nadomestilo, ki je bilo zelo podobno sedanjemu "rajonu."

Našim velikim trgovcem se bo morda čudno zdelo, če slišijo, da s svojimi metodami le oponašajo svoje predhodnike iz časov cesarja Avgusta v prvem stoletju. Ta vladar je imel precej trgovskega duha in naši kapitalisti bi ga morali ljubiti. Vzpodbuja je svobodno tekmovanje in ni kupčije obremenjeval z visokimi davki. Delavnice—danes bi jih imenovali tovarne—so bile doma, podružnice so bile pa po raznih krajih okrog Sredozemnega morja. Prav tako kakor naše velike mešane trgovine, so tudi oni imeli potujoče nakupovalce, ki so hodili v Egipt po steklo, v Jeruzalem po smokve, v Sirijo po suhe češplje, v Jeriho po datlje, v Askalon pa po čebulo. In leta 43. so imeli v Efezu konvencijo, na katero so prišli "rimski državljani, poslušajoči v Mali Aziji," z navdušujočimi govorniki in vsemi pritlikinami.

"Zanimivo bi bilo," pravi pisatelj, "pre-

peljati se skozi stari Rim, kakršen je bil pred osemnajst sto leti in obiskati nekega gospoda Bakha. Plemeniti mož živi na Eskvilinskem griču. Odlične družine so se preselile tja, da se izognejo mestnemu hrupu in prahu. Med potjo opazimo razne znane prikazni. Ali mislite, da smo mi iznašli "apartmentne hiše?" Tam so bile, ob starorimskem Broadwayu, v deset do dvanajst nadstropij, zidane okrog centralnega dvorišča. Res, da so bile prav čedne požarne pasti—dosti političnih škandalov je bilo zaradi tega—ampak vse to se lahko "pofiksa," v starem Rimu prav tako, kakor v modernem New Yorku, Chicagu ali San Francisku, če pozna človek "prave može doli v mestu . . ."

"Vredno je pogledati poslovnice ob tej trgovski ulici. Prav preko ceste je urad, kjer se sklepajo poroke. In kaj bi bilo bolj primerno, kot da je poleg njega egipčanska detektivska agentura, ki oskrbuje dokaze, potrebne za razporoko? Tudi lekarne so tukaj, kjer se dobe šarlatanska zdravila za kašelj in nahod, vsa opremljena z lepimi, kupljenimi in plačanimi izpričevali. Na policah so posodice z vsakovrstnimi lepotili, fine britve, umetni zobje—vse razen fotografskih kamer in sodovk.

"Naš izlet se konča v prikupljivi soseščini, kjer so srečni bogataši našli mir hribov in pot nas je pripeljala prav do Bakhove rezidence. To je ponosna zidana stavba s štukaturami in s streho iz rdeče pološčene opeke. V svojih

živih barvah so te hiše prav take, kakršne bodo čez dva tisoč let zidali v Palm Beachu in na Rivijeri.

"Gospod Bakhus je že vstal. Bleščeče jutranje italijansko sonce osvetljuje spalnico v prvem nadstropju, urejeno enostavno in okusno. Okna so steklena in zagrnjena z bogatimi zavesami. Ali je presenetljivo, da je soba topla? Zakaj? S paro eksperimentirajo v Rimu. Toda gospod Bakhus je na svoj način starokopiten in ima rajši ogret zrak. Nekje v kleti je centralna peč, kjer se zrak greje in prihaja po ceveh in skozi odprtine v stenah v sobe.

"V svoji pisarni pregleda gospod Bakhus domača in tuja naročila, prečita pošto, potem pa narekuje svojemu stenografu, ki piše s peresom iz trsta in s črnilom, narejenim iz gumijskega in saj.

"Dasi bi lahko južinal v mestni gostilni, hodi rajši domu in navadno vzame nekoliko prijateljev s seboj. Med potjo prečitajo novice. Te so napisane na Forumu na belih tablah. Posebno vplivnim ljudem jih pošiljajo tudi na dom.

"Naše moderne navade, metode, vsa ta bleščeča civilizacija, debeli napisi na prvih straneh—ali se ne zdi vse to nekam pobledele?"

Da. Vse to je zelo zanimivo in potrjuje, da je človeška natura bistveno enaka in polna nagonov. Kljub temu se včasih zgodi kaj novega.

Nada v hiši žalosti

 ARSIKATERI čitatelj se je že popraskal po glavi, kadar je v kakšnem članku ali poročilu naletel na lepo besedo schizophrenia. Zdela se mu je nova, a ker besede navadno ne plavajo v zraku same zase kakor metulji ali mikrobe, temveč imajo kakršno koli zvezo, se mu je posrečilo dognati, da mora imeti kaj opraviti z zdravjem ali s pametjo ali pa z obojim. Tako je tudi res. Duševna bolezen je in prej so jo imenovali dementia praecox, sedaj so ji pa dali grško ime, ki jo bolj točno označuje. Bolezen sama s tem seveda ni izpremenjena; njene oblike se zelo razlikujejo in njene stopnje

tudi. Zagonetna bolezen je, ki dela zdravnikom še mnogo preglavic pa pogostoma tudi težke skrbi. Neka razlaga chicaškega vseučilišča pravi, da je to "bolezen, v kateri se bolnik polagoma loči od resničnosti in se ustvari svoj sanjski svet. Ni treba v vsakem slučaju, da bi bolnik bil blazen; marsikateri muhast ali nadležen človek spada v ta red." Z druge strani pa postane bolezen lahko zelo huda, bolnika se loti nasilnost in nevaren postave drugim ljudem.

Po študijah socijologov in psihologov ne more biti dvoma, da imajo družabne razmere našega časa mnogo zveze z vzroki te bolezni.

Imenujte jo s katerim koli imenom, njeno največje prokletstvo je bilo to, da ni imela medicinska znanost zdravila za to nadlogo. Celo za progresivno paralizo, ki se včasih razvije iz sifilide, so našli pomoč; umetna vročina, ustvarjena s pomočjo malarije ali pa na mehaničen način, je rešila neštete take bolnike. Dementia praecox je pa do zadnjega prosto razsajala in polagoma morila svoje žrtve. Značajno je, da se loti večinoma mladih ljudi od 18. do 35. leta. V srednjem veku so o takih nesrečnikih trdili, da so obsedeni od hudiča ali hudičev in so izganjali te. V nekaterih krajih srednji vek sploh še ni minil, kakor na primer v Zion Cityju med Chicago in Milwaukeejem pa se še vedno izganjajo hudiči, nemara ne več tako brutalno kot pred dvajsetimi leti, ko so skakali po bolniku, ampak vendar bolj radikalno kot je to znal Billy Sunday.

V bolnicah in zavetiščih so pa že davno spoznali, da se s takimi metodami nič ne opravi. Včasih je kdo ozdravel, ne da bi se moglo razložiti zakaj. Približno pet odstotkov onih, ki so prišli s to boleznijo v umobolnice, so sčasoma lahko odpustili, ampak mnogo teh se je pozneje zopet vrnilo.

Telesno so ti bolniki le redkokdaj trpeli. Navadno so njihovi organi normalno delali, ampak duševno življenje je bilo vse zmedeno. Eden je slišal "skrivnostne glasove," katerih ni bilo nikjer, drugi je videl živali, katerih narava nikdar ni ustvarila, tretjemu so lezle žuželke po hrbtu, četrtemu so silili smradovi v nosnice, peti je bil prepričan, da je Abraham Lincoln, šesti Rockefeller, sedmi Napoleon. Tudi v obnašanju se bolniki skrajno razlikujejo; eden bo neprenehoma nekaj nerazločnega mrmral, drugi bo molčal in gledal pred se kakor vpodobljena tuga.

V Zedinjenih državah je po raznih zavodih okroglo pol milijona postelj za umobolne; dementia praecox je napolnila več kot polovico teh. Približno dvajset tisoč novih bolnikov je prihajalo vsako leto in zdravniki niso mogli storiti zanje skoraj nič drugega kakor paziti, da so dobivali primerno hrano. Poprečno po 16 let je tak bolnik ostajal v umobolnici.

Pred štirimi leti je prišla prva vest z Dunaja, da se je tam nekemu mlademu zdravniku posrečilo ozdraviti to zavratno bolezen. Bil je le 32 let star in ime mu je Manfred

Sakel. Na Dunaju je medicinska veda včasih tako cvetela, da so prihajali tja zdravniki z vsega sveta se učiti. Poročilo pač ni dajalo mnogo jasnosti, ampak če je z dunajske psihiatrične klinike, se mora sprejemati resno...

Včasih so naše matere imele vero, da prihaja božjast od strahu, če pa se otrok, ki je že božjasten, nenadoma in dovolj močno ustraši, da ga to pretrese in od tega ozdravi. Nekako podobno je zvenelo dunajsko poročilo, ko je prineslo podrobnosti.

Ljudje, ki trpe od sladkorne bolezni, si morajo vbrizgavati dvakrat do štirikrat na dan tekočino, imenovano insulin. Dr. Sakel je imel v zdravljenju morfiniste. Domislil si je, da bi mogel biti insulin koristen tudi za te bolnike, na katere bi moral pomirjevalno vplivati. Poskusil je in v praksi je šlo prav tako, kakor si je bil mislil v teoriji. Njegovi bolniki se niso več vznemirjali kakor prej in njihovi umovi so se hitreje jasnili.

Sakelu je to dalo misliti. Kako da vpliva insulin na ta način? Ker je bolnikom koristilo, je nadaljeval svoje poizkuse, pri tem pa se mu je enkrat zgodilo, da je vbrizgnil morfinstu malo preveč insulina in pacient je od tega dobil udar. Tresel se je po vsem životu, se silno potil in izgubil zavest. Dr. Sakel je storil, kar je v takem slučaju neizogibno; dal je dovolj glukoze, da je telo premagalo udar, a ko je bolnik prišel k sebi, se je zdravnik začudil: njegov pacient je bil duševno popolnoma ozdravljen. Njemu se je pa zasvetilo, da je moral fiziološki udar povzročiti ozdravljenje in je sklenil poizkusiti to metodo tudi za schizophrenijo. Vedel je, da je stvar nevarna, zakaj za nekaj trenutkov je bolnik prav na meji med življenjem in smrtjo. Sakel pa je dosegel uspehe in množine bolnikov so začele prihajati v njegov oddelek. Če ni bila bolezen preveč zastarela, je v mnogih slučajih dosegel popolno, v drugih pa toliko ozdravljenje, da so pacienti brez nevarnosti lahko odšli domu.

Ko so prihajala ta poročila, so se zdravniki na vseh straneh sveta začeli zanimati za to in danes je ta način zdravljenja vpeljan v nešteti bolnišnicah in na tisoče bolnikov, za katere prej ni bilo nobenega upanja, se vrača ne le k svojim družinam, ampak v svoje poklice, kakor da nikdar niso bili bolni. V hiše žalosti je posvetilo jasno upanje.

Kimavci

LJUDJE, ki nimajo v svojem slovarju besede "ne," so v sedanjem času zelo važni, kajti kaj bi počeli diktatorji po vseh krajih sveta, če ne bi bilo dosti kimavcev, katerih vratovi se znajo pripogibati le naprej, ne pa tudi na stran? Seveda, zanikavanje je postalo nevarno, odkar dovoljuje diktatura le eno stran, eno politiko, eno misel, sploh vse le po eno in se vse, kar je različno od "enega" smatra in obsoja kot zločin.

Da, kimavec — tukaj bi mu rekli "Yes-man" — menda še nikdar ali pa vsaj že dolgo ni bil v taki veljavi kot sedaj. Vprašanje je le, koliko je kimanja prostovoljnega, koliko prepričanega in koliko prisiljenega. Da tudi tam, kjer je enotnost navidezno popolna, ni vse samo odobravanje, kažejo neprestane osebne izpremembe, bežanje v tujino, špiceljstvo in ovaduštvo, tožbe in procesi in eksekucije po deželah, v katerih vladajo diktature. Samodržci, naj se imenujejo carje, sultane, dučeje ali firarje, so v tem pogledu vedno kratkovidni, ker sicer ne bi izkušali doseči, kar je nemogoče. Še nikdar niso bile vse misli pod enim klobukom in nikdar ne bodo. Če pa morajo biti nasprotja, je v vsakem režimu bolje, da se pokažejo, kakršna so, kot da bi se morala skrivati. Edino če misli diktator le na svojo osebno moč in mu čisto nič ni mar, kar da pride, kadar njega več ne bo, je brezobzirno zatiranje vsake opozicije razumljivo.

Le če so vse fraze o njegovem patriotizmu, o ljudski blaginji, o bodočnosti države zlagane, se more razumeti njegovo bežanje od vsake kritike in od vsega, kar bi se mogel naučiti iz nje. Kdor ima program in cilje in resno veruje vanje, je kritičen sam napram sebi, vedoč, da se vsak človek lahko moti in ker več oči več vidi in več glav več misli, pozdravlja kritiko, prihajajočo od drugih pa sprejme, če najde v njej kaj dobrega, in vedno lahko odklanja, kar misli, da ni prav.

Po tem se da sklepati, da diktature, ki bombastično deklamirajo o slavni bodočnosti, v resnici ničesar ne store za bodočnost, kot to, da bo morala pospravljati razvaline in smetje,

ki bo ostalo za njimi. To pa bo ponajveč naloga za tiste, ki se znajo tudi postaviti in reči "ne", kadar je treba. Kimavci bodo zopet sledili.

Ta vrsta ljudi, katerih je očitno veliko število, je postala tako zanimiva, da se je znanost začela baviti z njimi bolj kot prej. Seveda, znanosti so vse vrste ljudi zanimive in ji morajo biti. Prav za prav ni zelo dolgo, da posveča človeku več pažnje ne le z ozirom na njegovo anatomijo, ampak tudi v psihološkem pogledu, v njegovih družabnih odnošajih in v njegovih raznih funkcijah. Vse te panoge znanosti, psihologija, psiho-analiza, sociologija i.t.d. so še razmeroma mlade in vsi rezultati njihovih raziskavanj niso še popolnoma zanesljivi; lahko se pa vendar spoznavajo različne med tem, kar je dognano in tem, kar je le še teorija, podprta z mnogimi znamenji, a ne še zadostno dokazana. Tudi na tem polju se ne doseže nič zanesljivega brez eksperimentov in tako so med drugim tudi kimavci postali predmet preizkušenj in raziskav.

Na ta način so dognali, da so nekateri ljudje rojeni za pritrjevalce. Zakaj je tako, ne more še nihče povedati; morda se dobi sčasoma odgovor tudi na to vprašanje. Ni pa rečeno, da morajo taki ljudje vse svoje življenje ostati kimavci; v mladosti je največ prilike, da se iznebe te lastnosti, če jo pravočasno spoznajo in imajo voljo, da se je rešijo. Tudi se ne more reči, da so taki ljudje vedno bolj slabega uma, manj inteligentni, manj pogumni od drugih. Včasih je prav nasprotno. Edino, kar se more po dosedanjem preučevanju zanesljivo trditi, je to, da so bolj podvrženi sugestijam drugih kot ljudje, ki vedno sledijo svojemu prepričanju, prav tako kakor so nekateri ljudje bolj podvrženi hipnozi od drugih. In pokazalo se je tudi to, da je kimavec mnogo več na svetu kot po svojih mislih nastopajočih ljudi.

Do tega zaključka bi sicer tudi navaden človek lahko prišel, zlasti če opazuje ljudi, kadar nastopajo v večjih skupinah. Pojdite na Coney Island, na kakšen okrajni sejem ali pa do katerega koli zabavišča, pred katerim se zbira radovedna množica. Pred enim vrati

pripoveduje kričač neverjetne čudeže, ki jih lahko vidite v šotoru "le za deset centov," pred drugimi stoje tri "odaliske" s prisiljenim smehljajem na ustnih; neštetokrat so bili ljudje že razočarani v takih prostorih, toda tukaj kričačeva vaba, tam poze "orijentalških" deklin so sugestivne, nekateri posegajo v žepe in stopajo proti blagajni, drugi se namrdnejo in odidejo; prvih je navadno več kot drugih in lastnik "muzeja" ve, da je navadno tako, zakaj če ne bi bilo, ne bi mogel zvbati v svoje podjetje dovolj ljudi, da bi si kupil kosilo. Najbrže bo večina zopet razočarana, toda prihodnjič jo zopet premami bombastična reklama drugega kričača. Prav tako so jih razočarali njihovi predstavniki v parlamentu, župan, stranka, kateri so dali svoje glasove, ampak kadar pride isti kandidat, kateremu so bili posvetili toliko kletvic, da si je hudič mencal roke, pa jih nagovori kakor svoje vsakdanje tovariše, pove nekoliko starih dovtipov in obljubi nekoliko gor in nekoliko dolin, če bo zopet izvoljen, ne morejo reči "ne" pa zopet glasujejo zanj. Če ne bi bilo tako, bi morale biti nekatere stranke že tako mrtve kakor očak Abraham pa vendar še žive in vlačijo volilce uspešno za nos.

Med onimi, ki so študirali to stran človeškega značaja, je kalifornijski profesor Warner Brown in nekateri njegovih eksperimentov so tako zanimivi kakor so enostavni. Postavil je na primer trinajst enakih steklenic na mizo. V vsaki je bila kakšna tekočina. V prvi ji je bil primešan alkohol, druga je dišala po meti, tretja pa po zimzelenu. V vseh ostalih je bila navadna voda. Ljudem, s katerimi je delal poizkuse, je dajal najprej prve tri steklenice pod nos, potem pa ostale. Vprašal je: "po čem diši to?"

Seveda, če bi bil vprašal, ali diši to po čem, bi bil rezultat drugačen. Ker pa je bila v njegovem vprašanju sugestija, da je v vsaki steklenici kakšna dišava, je velika večina tudi v čisti vodi našla alkohol, meto ali pa zimzelen. Pod vplivom njegovega vprašanja so sprejeli dišave, katerih ni bilo. Prikimali so, dasi bi jim nos bil moral povedati, da je bilo njegovo vprašanje napačno. Le nekoliko jih je odgovorilo, da v desetih steklenicah nič ne diši. Enak je bil rezultat, ko jim je zavezal oči, jim rekel, naj iztegnejo roke, tako da bodo dlani obrnjene

navzgor in je potem spuščal na nit navezan in otežčan zamašek tako, da se je po vrsti dotikal njihovih prstov. To je storil štirikrat, potem je pa vzel navaden zamašek namesto otežčalnega in ga enako spustil na prste, vprašujoč, ali čutijo težo. Večina jo je čutila, dasi navaden zamašek nima nobene teže; le manjšina je odgovorila, da so pač čutili dotik, ne pa teže. Ob drugi priliki je prinesel veliko skledo, ki je bila navidezno polna žerjavice pa je vprašal vsakega, ali čuti vročino; večina jo je čutila, oziroma rekla, da jo, četudi je bila žerjavica le umetna in ni mogla dajati nobene vročine od sebe. Prav tako je bilo, ko je svoji družbi pokazal sveženj električnih žic, izvlekel eno, navidezno odprl strujo in se z žico dotaknil roke zdaj enega, zdaj drugega. Večina je na njegovo vprašanje odgovorila, da so čutili električni udar, dasi je bilo to nemogoče, ker ni bilo v žici nobene elektrike sploh. Tudi tukaj je le manjšina ostala tako samostojna v mišljenju, da je odgovorila po pravici, da ni čutila nič.

Včasih se kakšen zdravnik, poznavajoč svoje pacijente, posluži metode, osnovane več ali manj na enakih predpostavkah. Namišljenih bolnikov se nikdar ne manjka; pravijo, da jih je med ženskami več kot med moškimi. Če bi zdravnik enostavno dejal: "nič vam ni," ne bi to nič pomagalo, zakaj tak pacient bi le mislil, da ta zdravnik nič ne razume, pa bi nadlegoval druge, dokler ne bi našel enega, ki bi sočustvoval z njim. Zato mu prvi, ki ve to, pritrdi, da je bolan, mu nameša kakšno "zdravilo," predpiše, kako je mora jemati pa mu obljubi, da bo — recimo — v dveh tednih zdrav. Ko poteče ta čas, ga naravnost vpraša: kajneda vas je to ozdravilo? Navadno ga je, če tudi ni bilo zdravilo nič drugega kot sladkorna voda. Ozdravila ga je sugestija, kateri je prikimal. Včasih je zdravnik, včasih božja pot, včasih kakšen "čudodelnik."

Nekateri so podvrženi le sugestiji kakšnega posameznika, drugi prikimavajo vsakemu, če ga smatrajo za višjega, zelo sugestivno pa vpliva masa. Zato je mogoče, da sodelujejo pri kakšnem linčanju ljudje, ki sami ne bi mogli dati človeku klofute, med podivjano drhaljo pa tudi oni podivjajo.

Če človek, dokler ni prepozno, spozna, da je kimavec, se lahko pozdravi, bodisi sam,

bodisi v težjih slučajih s pomočjo psihologa. Seveda je treba predvsem trdne volje, dolgotrajnega opazovanja samega sebe in straženja. Pred vsako pritrditvijo mora pretehtati vse okoliščine in če spozna, da bi po pravici moral reči "ne", mora reči tako brez obzira na prikupitev ali na zamero. Tako mora kritično

paziti nase, dokler ne čuti, da se je otresel kimanja.

Kimavci so lahko dobri ljudje, ampak na poti človeškega napredovanja so cokla in nihče, komur je boljša bodočnost našega rodu in svoboda pri srcu, jih ne more biti vesel.

E. K.

Julkina zmota

(Dalje)

RAVIJO, da se ljudje v velikem mestu lože srečajo kot na vasi in enkrat na leto se zdi, da je to res. Škoda, da ni to pravilo."

Z nobeno besedo ne bi bila mogla izreči, kako hvaležna je bila, da ji je to dalo časa in je mogla pomiriti razburkano valovje, ki ga je razgibalo nenadno srečanje. Mirno mu je lahko odzdravila in pritrčila, da se pota včasih nepričakovano križajo. Kakor da je pozabil, je hitro predstavil svojega spremljevalca, izumitelja Lipmana, občudovalca lepote in poznavalca dragocenosti.

"Jaz sem danes nekam razmišljena pa nisem opazila nobenih posebnih lepot ali dragocenosti v trgovini," je odgovorila in pogledala novega znanca kakor neznano zanimivo živalco; "le lačna sem postala in hoja po tem velikem mestu pod eno samo streho me je utrudila. Toda vi dva sta najbrže že kosila..."

Lipman je posegel v besedo živahno in prepričevalno.

"Kosila? V nebesa bi vas dvignil za ta rešilni opomin. Whitney se ne bi spomnil na tako prozaično reč kot je po njegovih mislih jed, sedaj se bo pa moral vdati, ko prihaja pesem iz takih lepih ust. Zakaj beseda o kosilu je pesem, kakor je dobro kosilo proizvod umetnosti. Zaupajte meni pa vas povedem tja, kjer bi se naslajevali bogovi."

Odpeljali so se v gostilno, kjer se je Julka morala na vso moč premagovati, da ne bi njeno strmenje postalo očitno. Nikdar ne bi bila mislila, da more biti javna obedovalnica tako razkošno urejena kakor jedilnica v kraljevski palači, da morejo natakari biti tako podobni lordom in slike na stenah bogatejše kot v ga-

leriji. Siliti se je morala, da se je vedla, kakor da je tukaj doma, a uspelo ji je.

Ko ji je natakar z odmerjenim poklonom predložil jedilnik, se je že imela popolnoma v oblasti in zdelo bi se bilo, da je bila od mladih nog vajena same elegancije in razkošnosti. Kakor z ostrim nožem se ji je v možgane zasekala misel: "Riko me ne bi povedel sem, o ne!" A pregnala jo je v zavesti, da mora paziti na jezik in na roke, na poglede in na vse, po čemer si ljudje delajo sodbo o drugem človeku. Brez notranjega truda pač ni šlo, toda ostal je neopažen in videti je bila, kakor da ji je vse lahko, domače in prirojeno. Tako ji je to uspelo, da je Whitney čez nekaj časa kakor v čudu vzkliknil:

"Res ste lahko ponosni, mrs. Dolnik. V vaši družbi je celo Lipman odložil svoje boheemske navade in se trudi, da bi delal čast vzgoji in oliko."

"V lepo luč me postavljaš," je pridušeno vzrojil tovariš; "gospa bo res mislila, da prihajam iz hleva in delam križe, kjer bi moral biti moj podpis. Ne verjemite mu, gospa; zavist je ena njegovih podedovanih lastnosti."

Julki se je dobro zdelo. To je bil zanjo nov način govorjenja, tak, kakršnen ni prihajal iz Rikovih ust niti v prvih časih, ko je vedela, da je bil do pijanosti zaljubljen vanjo. Drugi so pač govorili ž njo prijazno in uljudno, a sedaj ji je prišlo na misel, da so bili vedno videti za nekoliko stopenj nad njo in prijaznost je včasih bila skoraj poniževalna. Tukaj pa je jasno, da jo moža spoštujeta in cenita in si štejeta v čast, priznati ji to. Ali ni to, po čemer je vedno hrepenela, kar je, vedoma ali nevedoma vedno iskala, česar pa nikdar ni našla, vsaj do te ure ne? To je treba držati, da se spoštovanje utrdi in poglobi, da se prenese tu-

di na druge, da postane boginja, češčena in oboževana daleč naokrog.

"Nič se ne jezi," je med tem nadaljeval Whitney; "hlevi niso nič napačnega, to sam dobro veš in meni ne bi bilo nič žal, če bi imel par čistokrvnih konj, ki bi zmagovali na dirkališčih, tudi če bi bil res nepismen, cesar pa seveda nisem dejal o tebi. Saj tudi sam nočem, da bi me gospa smatrala za prostaka."

Otresti se je morala misli, ki bi jo lahko zavedle v popolnoma tuje kraje, kjer bi izgubila stik s to uro in s tem svetom. Ostati ni smela nema, kakor da zna le poslušati in sprejemati poklone.

"V mojih očeh sta oba džentlmena," je opomnila s smehljajem, "vem pa, da brez šale in dobrohotnega zbadanja ni prijateljstva." — Nekje je bila to čitala in ta trenotek ji je prav prišlo.

Kakor da je bila to magična beseda, ki je pregnala vsako prisiljenost, je pogovor krenil na polje, kjer je bilo vse bolj domače in ji je bilo lahko vpraševati in odgovarjati, ne da bi bila morala napenjati duha in čutiti pomanjkanje učenosti. Vse se ji je zdelo zanimivo, vino je bilo sladko, godba komaj slišna, pa vendar izpolnjujoča nekaj, kar bi brez nje ostalo prazno. Tako bi moralo biti življenje, tako bi morala človeka božati sreča.

Pri drugih mizah so gostje odhajali in drugi prihajali in naenkrat je Julka opazila, da se je slika v dvorani izpremenila. Nekaj je bilo povsem drugače, dasi ne bi bila znala povedati, v čem je bila razlika. Zavedla se je le, da je moralo miniti mnogo časa. Obraz se ji je zresnil in trenutna bolečina je bila v živcih.

"Kako dolgo smo že tukaj? Pozno mora že biti. Posloviti se bom morala," je dejala in bilo ji je, kakor da si izreka kruto sodbo.

Whitney je pogledal na uro. Nalahno je zmajal z glavo.

"V vaši družbi res mine čas," je vzdihnil; "lepo je to in škoda je."

Lipman je izpraznil kozarec in pripomnil: "Saj še ni tako pozno, da bi si morali delati skrbi. Kajpada, na enem mestu se človek preveč zasedi, ampak preden odidemo, moramo vendar sestaviti program."

Julka je odvrnila: "Bojim se, da mora biti moj današnji program končan. Stanujem precej daleč . . ."

Lipman je odločno protestiral.

"Kdo bi sedaj mislil na dom? Do večera je še daleč, vlaki vozijo ves dan in skoraj vso noč, zabavati smo se komaj začeli in v mestu je še toliko prilik."

"Ne pozabite, da ima žena odgovornosti," je odgovorila. Ko ga je pogledala, je bilo v njenih očeh nekaj nejasnega.—To je vino, se je domislila in nekaj ji je pravilo, da ima res vsega dovolj. Ali ta glas je bil zelo slaboten, le kot nekakšen opomin, da se še zna oglasiti. Sicer pa ji je bilo prijetno in lotevala se je je dotlej neznana razposajenost. Vse skupaj je bilo čudno zmedeno. Misli, občutki, vse je prihajalo v odlomkih in v vsem so bila nasprotja. Moža si želita še zabave; kar naprej ž njima, kjer je lepo in veselo.—Neznana ti je ta dežela, nevarno je zate.—Omožena si, lahko te kdo vidi.—Vse se je smejalo okrog nje, naenkrat jo je obšla nerazumljiva žalost. Glasovi so v njenih ušesih postajali nenaravni in oči so ji gledale podobe kakor v tistih ogledalih, ki karikirajo obraze in postave.

Medtem je Lipman plačal račune za vse tri, ne da bi bila opazila. Še le ko je natakarn prinesel drobiž in sprejel dolar napitnine, se je zdramila. Vedela je, da je prav tako, vendar je pa mislila, da mora protestirati. Lipman se je komaj ozrl na to in je govoril o "programu." Ob tej uri pač ni nič drugega kot kakšna premična slika, potem večerja in gledališče. "Slepa miš" je dobra burka, to bi bilo vredno pogledati. Julka je čutila, da bi morala ugovarjati. Pa ni našla pravih besed. Whitney je opazil, da je v zadregi in jo je potolažil: "V kino pač lahko še gremo skupaj. Če boste potem mislili, da naju morate zapustiti, vas spremliva na postajo in vas ne bova nadlegovala."

To je bil sprejemljiv kompromis in vdala se je. Morala se je vdati, zakaj njena odporna sila je opešala in besed, s katerimi bi utemeljila nasprotovanje, ni našla. Najeli so taksi in se odpeljali. Dobili so dobre sedeže, Julka je bila zadovoljna, da je zopet sedela, da niso drugi mogli opaziti slabosti v njenih nogah in da ji ni bilo treba ne misliti ne odgovarjati na vprašanja. Kar so kazali na plahti, je bilo pa vse nekam zavozljano, glavna slika prav tako kakor kratka komedija in drugi dodatki. Nekaj časa se je trudila, da bi uganila smisel dejanja, polagoma se je pa prepuščala utrujeno-

sti; v temi so se vsi njeni živci umirili in dre-mota ji je lezla v trepalnice.

Whitney je položil svojo roko na njeno. Zleknila se je in obrnila glavo proti njemu.

"Saj ne spim," je rekla, misleča, da jo je hotel zbuditi.

Pokimal je in ji stisnil prste. Prepustila mu je roko in se zagledala v sliko. Ni je zani-mala. Nekje se je bila nit pretrgala in ni je mogla več navezati. Spanec jo je zapeljivo va-bil in vdala se mu je. Zbudila se je še le, ko se je naredila luč in je Whitney previdno odtego-val roko.

"To je konec," je dejal Lipman, s pogle-dom vprašujoč, ali je pripravljena, da odidejo.

Brez besede je vstala in odšli so. Zasp-anost je še ni popolnoma minila in en trenotek se je zavedla, da bi bila pravzaprav najrajša v postelji. A ko je Lipman zunaj poklical taksi, ni nič vpraševala. Odpeljali so se do druge go-stilne in ko so izstopili, je pogledala najprej enega, potem drugega.

Lipman se je nasmehnil.

"Večerjati pač moramo kaj."

Hotela je odkloniti, zakaj počutila se ni več prav dobro. Namesto tega je pa rekla: "V kinu je bilo tako soparno, da sem se skoraj skuhala. Ali ne bi šli malo gor in dol, da do-bim kaj zraka v pljuča?"

"Seveda, seveda," je pohitel Lipman; "vsem nam bo to koristilo in popravilo tek."

Zrak jo je hladil, toda hoja ni bila prijet-na. Po širokih pločnikih je bila gnječa, da so se komaj prerili in so morali hoditi vsak za-se. Enkrat, ko so prišli precej daleč narazen, jo je pograbila misel: sedaj bi se lahko izgubi-la, stopila v prvo vežo, pustila, da bi me nekaj časa iskali in potem bi brez ovire lahko odšla na postajo. Domu—pa spat. Če je Riko tam, lahko pravim, da mi ni dobro.

Misel pa ni imela moči. Ko se je Lipman ustavil in ozrl, je dvignila roko, da pokaže, kje da je. Zavili so okrog vogala in se po drugi strani vrnili do gostilne pa šli naravnost noter.

"Pozneje dobimo boljšega zraka, ne da bi se nam bilo treba tako drenjati," je izjavil Lipman in namesto, da bi bila rekla, da po-zneje ne bo več časa za izprehod, kakor je ho-tela, je prikimala in sledila Whitneyju v obe-dovalnico, medtem ko je Lipman moral tele-fonirati. Ko se je vrnil in sta ona dva že sede-

la za mizo, je z vidnim zadoščenjem povedal: "Izvrstne sedeže imamo; lepo bomo videli."

Julka ga je pogledala, kakor da se je še le zdramila: "O—to je nemogoče. Ali ste naro-čili listke za vse tri?"

"Seveda, kaj pa bi drugega?" se je začu-dil Lipman.

Ni prav, ni prav, ni prav—je šepetalo v Julki.

Lipman je nadaljeval:

"Ugajala vam bo igra. Vesela je, smejati se boste morali. Nič tistih problemov, ki si jih izmišljajo nekateri pisatelji, da mučijo prese-nečeno občinstvo. Zabava je, od konca do kra-ja."

"Ampak . . ." Začela je, pa ni vedela, ka-ko nadaljevati.

"Gospa, gospa, saj ne živimo kje na kme-tih. Zabavišča so za nas. Kaj pa bi storila, če ne bi ljudje zahajali tja? Naposled lahko tele-fonirate domu, če se vam zdi potrebno."

Da, to bi bilo nekaj. Če je Riko doma, mu lahko pove, da je zadržana v mestu in pozne-je, ko si kaj izmisli, mu lahko pojasni.

Ne. Utegnil bi na telefonu izpraševati in bi prišla v zadrego. Vedno skrbi, skrbi, skrbi—govoril bi toliko, da bi postalo nerodno. Pa čemu? Če on lahko izostane dan in noč in se sploh ne oglasi. . .

Sprejela je večerjo in gledališče in kadar koli se je hotela vtihotapiti misel na dom, na moža, na otroka, jo je pregnala z glasnejšim govorjenjem, s smehom, s pogledi, ki sta jih oba družabnika pila kakor vino.

Predstava v gledališču res ni mučila ob-činstva z nikakršnimi težkimi problemi, kom-pliciranimi značaji in tragičnimi dogodki. Ob nekaterih prizorih se Julka nekako ni prav po-čutila; zdelo se ji je, da kažejo več, kot bi sramežljiva žena smela gledati in da kažejo to brez potrebe. Ko se je nehote ozrla, je opazila, da Whitney ni bil posebno navdušen, Lipman je pa očitno užival in požiral vsako dvoumno in nedvomno besedo z nepritajeno slastjo. Nje-na utrujenost se je vrnila in naposled ji je bi-lo vse eno, kaj se godi na odru. Ko je po kon-čani predstavi Lipman predložil, da posetijo nočni klub, "da se lepi dan zaključí na lep na-čin," ni ugovarjala, ni več razmišljala, le ne-koliko radovednosti se je porodilo v njej, ker

so ji bili taki prostori dotlej neznani. Odšli so skupaj in vodil je zopet Lipman.

Pričakovano veliko presenečenje je izostalo. Izprva ji je bilo mučno gledati ženske v dragocenih večernih oblekah, kakršne sama ni imela na sebi, a kmalu je pozabila na to. Opazovala je goste, ki so pač morali pripadati najboljši družbi, ni pa videla ničesar, kar bi bilo težko posnemati. Gledala je plesalke, katerim so ljudje burno aplavdirali, dasi se ji ta umetnost ni zdela tako velika kot je bila drzna in je ljudi očitvidno opajala. Pila je, kar so pili drugi, pa se je le čudila, da morejo toliko popiti. In plesala je. Ko je čas potekal, jo je Lipman med plesanjem začel stiskati. Najprej je bila začudena, potem pa je opazila, da plešejo skoraj vsi na podoben način. Moda mora pač biti taka in osmešila bi se, če bi hotela ravnati drugače. Lipman se je ogrel, zlival pijačo vase; Whitney mu ni branil, a sam je le zmerno pil. Tudi Julka je začela odklanjati pijačo, ko je nenadoma vse okrog nje postalo nestalno.

Ko je bil čas za odhod, ni Lipman več mogel stati na nogah. Julka se je ustrašila, Whitney jo je pa potolažil, češ domu ga odpeljeva in v posteljo ga spravim. To se je že večkrat zgodilo. Julki je bilo prav tako, kljub temu pa jo je začelo nekaj v grlu tiščati. Vsa vprašanja, ki so se bila čez dan pojavljala le kot odlomki, kot zbadljaji, kot nadležne muhe, so prihrumela, se zbrala kakor armada in jo naskočila. In odgovarjati ni mogla na nobeno. Pridružila so se pa še nova, na pol jasna, sitna in zoprna. Bliže je že jutru kot večeru. Kako pojde domov? Kako bo doma?

Medtem je Whitney stlačil neumno blebetajočega Lipmana v avto. Ko so prišli do njegovega stanovanja, je Julka počakala v vozu. Silila se je, da bi jasno razmislila. Pa ni šlo. Čutila je le slabost, plazečo se v roke in noge, razširjajočo se po hrbtenici in stopajočo v glavo. Naenkrat se je zasmejala. Pijana sem! Zdelo se ji je, da je to izrekla na glas. Nato jo je obšla čudna otožnost. Ko se je vrnil Whitney in povedal, da Lipman že smrči, ga je pogledala kakor otrok, ki si je zaželel luno. Whitney je prisedel, jo prijel za roko in jo pobožal. Voznik se je obrnil in vprašal, kam naj popelje. Whitney mu je dal naslov, ki ga Julka ni poznala. "Kam?"

"Za vas je sedaj prepozno, da bi šli domu. Nobenega vlaka ni do jutra. Preveč ste utrujeni, da bi čakali na postaji. Bolje bo, če se vrnete po dnevno."

"Pa kaj sedaj?"

"K meni pojdite. Prostora imam dovolj. Ničesar ne boste pogrešali, lepo se spočijete. . ."

"To ni mogoče!"

"Zakaj bi ne bilo mogoče? Najpametnejše je. Julka, kakor doma boste pri meni. Stori-li boste kakor boste hoteli. Saj veste, da vas imam rad, ampak nič vas ne bom silil. Vaša volja je svobodna. Le vedeti morate, da nisem še nobene ženske ljubil kakor vas."

Ali je bilo vino, mešane pijače, ali njegove besede? Zmeda v njeni glavi je naraščala, opojnost jo je premagovala, misli so šle spat in nekaj toplega se je izlivalo iz srca. Na pol speča je vprašala: "Ali imate posebno sobo zame?"

"Kakor boste hoteli. Kakor boste ukazali," je odgovoril.

Avto se je ustavil in odšla sta v hišo. Ko sta prišla noter, jo je poljubil in ni se upirala.

(Dalje prihodnjič)

REFORME V FRANCIJI

V marsikaterem oziru je Francija bolj napredna od mnogih dežel, ki se imenujejo demokratske, toda napredne ženske so se do zadnjega časa bridko pritoževale, da so gospodarsko zapostavljene. V zakonih iz Napoleonove dobe je bilo ženi res določeno podrejeno mesto in v denarnih vprašanjih je bila popolnoma odvisna od moža. Zadnji mesec se je to brez posebnega hrušča precej temeljito izpremenilo. Poslanska zbornica je pometala vse določbe, po katerih žena ni mogla podpisati menice ali čeka, ne napraviti kontrakta ali testamenta brez moževe volje, ne pričati pred sodiščem in ne biti varuhinja nedoletnim otrokom iz zakonika. Tudi sicer reakcionarni senat je sprejel novi zakon in zanaprej ne bodo župani ob civilnih porokah več naglašali, da mora žena biti pokorna možu, ampak bodo le izrekli, da je mož glavar družine.

S tem so ženske v Franciji storile precejšen korak na poti do enakopravnosti. Ampak preden bodo res enakopravne, bo treba še mnogo korakov, to se pravi, mnogo boja.

Vezuv je oživel

TARI VEZUV se je zopet zdramil in nagnal prebivalcem sosednih selišč s silovitim izbruhom strah v kosti. Nebo je žarelo in vroča lava je leno tekla po pustem hribu navzdol. Na srečo ni bilo nobene večje škode, ampak vulkan je naznanil, da je še živ in sposoben, da izvrši kaj hudobnega kakor 24. avgusta leta 79, ko je pokopal mesti Herculanium in Pompei in s poznejšimi izbruhi pokril še razvaline tako temeljito, da sta bili obe mesti dolga stoletja popolnoma pozabljeni. Dasi se ve danes o vulkanih mnogo več kot še pred par desetletji, je vendar popolnoma nemogoče presoditi, kakšnih izbruhov je ognjenik zmožen, dokler je še živ. Celo kadar je navidezno ugasnil, ni vedno gotovo, da mu je popolnoma zaupati; zgodilo se je že, da je dolgo časa navidezno mrtev vulkan zopet oživel in nenadoma začel bruhati.

Vezuv, iz katerega se skoraj neprenehoma kadi, je približno petnajst milj od Napulja in z njega je čudovit razgled po krasnem zalivu, kjer je na otoku Capri več let živel Maksim Gorki, da bi v blagem morskem zraku našel zdravila za svoja bolna pljuča. Malo kateri tujec pride v Napulj, ne da bi šel pogledat Vezuv in razvaline Pompeja ali pa Herculana. Toda ves srednji vek je minil, ne da bi se bil kdo zmenil za ti mesti, ne da bi bil kdo sploh vedel, kje sta stali. Leta 1594 so začeli graditi vodovod in ko so kopali rov, so našli dva starinska napisu. Toda še le l. 1748 so opazili, da so pod vinogradi in murvinimi nasadi razvaline, ki bi se dale odkopati in kjer bi se moralo najti mnogo zanimivega. Storili pa takrat vendar niso nič. L. 1763 so začeli nekaj kopati, pa niso mnogo opravili. Dasi se je to delo večkrat nadaljevalo, se lahko pravi, da se je sistematsko razkrivanje pričelo šele leta 1861 in sedaj dobi obiskovalec jako dober pogled o mestu, kakršno je bilo pred katastrofo in o življenju v njem.

Bajka pripisuje ustanovitev obeh mest grškemu junaku in polbogom Herkulu. Zgodovinar Strabo ne govori o ustanovitvi, pač pa pravi, da so bili prvi prebivalci Pompeja Oskani, da so za njimi prišli Etruski in Pelazgij-

ci in naposled Samniti. Pozneje pa so prišli pod rimsko oblast; mesto je dobilo rimsko posadko in bogati Rimljani so prihajali tja na letovanje in zgradili v okolici vile.

Leta 63 je hud potres naredil veliko škodo po vsej okolici. Mnogo poslopij je bilo popolnoma razdejanih ali pa tako poškodovanih, da jih je bilo treba nanovo sezidati. Še preden je bilo vse popravljeno, je pa prišel siloviti izbruh Vezuva. Zgodilo se je popolnoma nepričakovano, zakaj hrib je tako dolgo miroval, da prebivalci najbrže sploh niso slutili njegovega vulkanskega značaja. Stoletja prej je pač moral močno bruhati, zakaj nekdanje moral biti hrib, ki je sedaj okrog 4000 čevljev visok, dvakrat tako mogočen. Leta 79. je mesto Pompei moralo imeti več kot 20.000 prebivalcev, največ kakor se zdi, Oskanov in Grkov, gotovo nekaj Židov in verjetno tudi kaj Rimljanov. Ognjenik je sipal fin, vroč pepel po vsej okolici in največ žrtev se je zadržalo. V Pompeju se ceni po najdenih okostjih, da je poginilo okrog dva tisoč ljudi. Uničeno pa je bilo tudi mesto Herculanium in nekoliko bolj oddaljeno Stabiae. Pompei je bil na 18 do 20 čevljev visoko pokrit s suhim pepelom, majhnimi kamni in ogorki; v Herculanu pa je prišla voda vmes in vse te snovi so se strdile, da so postale skoraj kakor cement.

Mnogo izkopanih predmetov so odpeljali v muzej v Napulju. Sedaj pa puščajo pohištvo, kipe, hišno opravo in podobne predmete v hišah, kjer jih najdejo. Na ta način si obiskovalec lahko napravi precej dobro sliko življenja, kakršno je bilo tam pred skoraj devetnajstimi stoletji.

Zadnji izbruh, ki je za enkrat minil brez hujših posledic, je povzročil strah, da bi bilo vse težko in drago delo izkopavanja in ohranjanja zaman, če bi Vezuv zopet storil, kar je naredil leta 79 in izpraznil svojo zalogo pepela in kamenja nad okolico.

Razlika. Pravijo, da se je to zgodilo v francoskem parlamentu. Neki poslanec je predlagal več pravic za ženske in utemeljeval predlog z besedami: "Naposled je res prav malo razlike med moškimi in ženskami." Vsa zbornica je vstala in zaklicala: "Živila razlika!"

Resnica

Luigi Lucatelli—Poslovenil Milan Medvešek

PROFESOR Teodoro Nasica se je prehladil in moral je ostati nekaj dni v postelji. Med boleznijo je veliko premišljeval in prišel do trdnega zaključka: "Od sedaj naprej moram živeti samo za Resnico!"

Končno je ozdravil in se napotil v svet preizkušat, da bi živel le za resnico.

V veži je srečal postarano in sentimentalno gospo Lucijo, katera ga je prijazno nagovorila:

"Signor Teodoro, kako vam ugaja moj novi klobuk?"

Signor Teodoro se je spomnil svojega trdnega sklepa, zato ji je takole odgovoril:

"Oprostite mi, gospa, toda kar verjeti ne morem, da se tako ničemurno šemi stara babura kot ste vi. Žal mi je, vendar pa moram reči, da je vaš klobuk podoben staremu dežniku."

Stara gospa se je razjezila kakor kokodajka, profesor Teodoro pa je junaško odkorakal dalje po poti resnice.

Po stopnicah se mu je prismehljaj nasproti hišni sluga in ga radostno pozdravil:

"Dobro jutro, dobro jutro, signor Teodoro; zelo me veseli, da vas vidim zopet zdravega!"

"Lažete!" ga je ogorčeno zavrnil profesor. "Ne le, da vam je popolnoma vse eno, ali me vidite zdravega ali ne, ampak veselili bi se moje smrti, ker ste se zaljubili v mojo zbirko pip. To velja tudi za tisto nesramno žival, vašo ženo."

Teodoro je nato odhitel na ulico, hišnik pa je preklinjal mater, ki je rodila takega brezobzirnega čudaka.

Mož resnice je zavil v kavarno, kjer je običajno zajtrkoval. Mlad natak ga je vljudno pozdravil, se skoro do tal priklonil in priljuzeno dejal:

"Končno ste ozdraveli, signor Teodoro! Kajne, sedaj ste zopet trdni na nogah? Zelo žal mi je, da ste morali biti v postelji."

"Vam je žal je za tisto napitnino, ki jo bi prejeli, ako ne bi zbolel, ne pa za mene," mu

je sarkastično odgovoril resnicoljubni profesor.

"Strašno, strašno, signor Teodoro!" je vzkliknil mladi mož in do ušes zardel. "To boli, to boli!"

"Da, resnica vas boli, ker je niste vajeni, ker neprenehoma uganjate hinavščino ž njo!"

Pri sosedni mizi je sedel star in gluhi mož, znan radi svoje velike pobožnosti. Misleč, da se bo profesorju prikupil, je dejal:

"Profesor ima prav; svet mora biti odrešen v Gospodovem imenu."

"Ne čvekajte, grda žival!" se je zadržal nanj Teodoro. "Vi ste stokrat bolj zakrknjen ateist kot najbolj razupiti brezverec. Za vas je vera mehka blazina, da bolj udobno sedite!"

Stari gospod ni razumel drugega kot "grda žival," skočil pokonci, kakor da bi ga kdo ustrelil, prevrnil skodelico in ostalo posodo, nato pa zapustil kavarno prekinjajoč kakor fijakar. Ker pa užaljeni gospod ni plačal zajtrka in ne razbite posode, se je kavarnar razjezil nad Teodorom in mu svetoval, naj odide na "izprehod," obenem pa mu je zagrozil, da ga bo tožil, ker mu dela škodo in odganja goste.

Po tem dogodku je Teodoro jel omahovati na "poti resnice," a za enkrat se vendar še ni podal.

Napotil se je h gospej, v katero je bil zaljubljen. Ko je vstopil v njen salon, ga je radostno pozdravila:

"Kako se počutite, moj dragi prijatelj? Neizmerno me veseli, da vas zopet vidim!"

"Končno sem našel osebo, ki govori resnico!" je samemu sebi dejal Teodoro, nato pa odgovoril: "Najlepša hvala za vašo prijazno simpatijo!" In potem je vprašal: "Ali mi dovolite, gospa, da sedem poleg vas?"

"Izvolite, izvolite, moj dragi prijatelj!" je vzhičeno dejala in pristavila: "toda oprostiti mi morete, ker vas bom kmalu zapustila; moram iti na trg."

"Oo, če je tako, pa vas ne bom zadrževal, draga gospa."

"Zelo mi je žal, resnično žal," je dejala

gospa in mu ponudila roko, da jo poljubi. "Saj me obiščete nocoj, kaj ne? Ranili bi me v dno srca, ako ne bi prišli, dragi prijatelj!"

Teodorovo srce se je smejala, kajti na svetu pozna vsaj eno osebo, ki ne laže, in v slovo je gospej še enkrat poljubil roko.

Po stopnicah je hitel kakor dvajsetletni mladenič in se veselil sestanka, ki ga bo imel z gospo; ali to veselje ni trajalo dolgo. Ni še dospel do vznožja stopnic, ko zasliši gospo, ki je rekla dekli: "Ako me tisti stari gorila pride

nocoj obiskat, mu povej, da me ni doma; in nesi to pismo gospodu poročniku."

Ta grenka resnica pa je bila celo za profesorja Teodora pregrenka. Odkorakal je proti domu ves potr in bolan, postaran in jezen na ves svet, ko pa ga je srečal neki prijatelj in ga vprašal, kako se kaj počuti, je nejevoljno odgovoril:

"Hvala lepa, prav dobro."

To je bila njegova prva laž in s tem se je zanj končala pot resnice.

Arzenik

SPLOŠNEM arzenik ni na dobrem glasu, ker je huđ strup in dve desetini grama zadostujeta, da ubijeta človeka. Kakor mnogo drugih strupov se pač rabi tudi za zdravila, seveda v zelo majhnih količinah in le pod zdravniškim nadzorstvom. Za čudo so pa ljudje, ki lahko zavžijejo do tri cele grame arzenika, pa jim nič ne škoduje. Marsikdo izmed naših ljudi, zlasti Štajercev ve o njih, zakaj prav na nemškem štajerskem se je v nekaterih krajih razvila navada uživanja arzenika. Kako je nastala ta čudna navada, se ne ve; ljudje ugibajo in imajo teorije, ampak dokazov zanje ni. Gotovo je le, da je šega zelo stara in razširjena.

Arzenik ni edini strup, ki ga uživajo ljudje. Opij v raznih oblikah, kokain, hašiš ali marijuana so hudi strupi, o katerih je znano, da jih ljudje kade, jedo ali vbrižgavajo. Skoraj brez izjeme pa povzročajo vse te snovi strašne posledice in navadno vodijo v smrt. Z arzenikom je druga reč. V tistih krajih, kjer so se mu ljudje privadili, ne umirajo od njega, tudi ne obole, ampak se dobro počutijo, trdijo, da jim daje moč in trdi se, da jih dela rdečelične in zale. Ponekod je to razumljivo; pri konjskih dirkah "pomagajo" brezvestni lastniki svojim konjem včasih s tem, da jim prav pred dirko dajo arzenika in naženejo s tem živali na največjo hitrost. Seveda je to strogo prepovedano, toda nekateri ljudje se ne zmenijo za prepovedi, kjer gre za dobiček. Tudi avstrijske vlade so prepovedovale uživanje in prodajo arzenika, pa niso dosegle uspeha, ker

je prebivalstvo prepričano, da jim je ta snov koristna.

Arzenik začenjajo dajati že malim otrokom po malem, ko rastejo, pa pomnožujejo dozo. Strup prodajajo krošnjari na skrivnem, a nihče ne misli, da store s tem kaj slabega. Nikomur pa ni svetovati, da bi jih začel posnemati. Njihovo prenašanje strupa je pripisovati ne le uživanju od mladih nog, ampak tudi dejstvu, da so se že telesa prejšnjih generacij privadila in so sedanji ljudje podedovali "toleranco" za arzenik. Navada je stara vsaj nekoliko stoletij. Na drugi strani je pa človek, ki je začel jesti ta strup, obsojen, da nadaljuje to navado, zakaj če bi prenehal, bi hitro oslabil in konec bi bil zgodnja smrt. Prodaja se tak arzenik v obliki paste, podobne mehkeemu siru, ljudje ga namažejo na kruh in tako jedo.

Na severnem štajerskem je mnogo železa, ki je mikalo Hitlerja bolj kot vse lepote Dunaja in zato so tam že davno imeli plavže in talnice. Železna ruda obsega mnogo arzenika, ki se pri taljenju izloči in prihaja iz dimnikov v podobi belkastega praška, imenovanega arsenic trioxide. Veter ga raznaša in često so pašniki v okolici vsi pokriti z njim. Konji, ki se tam pasejo, zaužijejo arzenik in so od tega baje zelo krepki in lepi. Iz tega izvajajo, da je nekdo opazoval to in prišel do zaključka, da mora biti dobro tudi za ljudi, kar je dobro za konje. Poizkusil je in dosegel pričakovani uspeh in tako je nastala splošna navada. Seveda je mogoče, da je bilo tako, trditi pa ne more nihče, česar ni nihče videl.

Preveč bobrovske pridnosti

BOBRI so zelo zanimive živali in ime-nitni tesarji. Mnogo ljudi sicer nič ne mara za to ali pa sploh ne ve nič o tem, pač pa love bobre zaradi njihovih dragocenih kožuhov.

Včasih so jih neusmiljeno preganjali, ne misleči na posledice. Pa tako so pobijali tudi bivole in drugo divjačino. Nekatere živali so popolnoma izginile, druge so bile že prav blizu poginu in šele v dvanajsti uri so jih varnostni zakoni rešili. Tako so sekali gozdove, ne da bi bili sadili mlado drevje. V kraju, kjer je sedaj Banffski nacionalni park, v Skalnatem gorovju, je pred petnajstimi leti ostal en sam par bobrov in oblasti so ga vtaknile v kajbo, da bo na varnem. Nekega jutra je bila kletka prazna. Mislili so izprva, da je kdo ukradel živali. Čez nekaj časa so pa blizu mesta Banff našli brlog, kamor sta se bila bobra preselila in začela graditi jez. Odkod so živali dobile ta posebni talent, ni še nihče uganil, znano pa je, da so mojstri v tem in kjer koli je voda in drevje v bližini, tam zidajo jezove.

V petnajstih letih se je bobrovsko prebivalstvo skoraj neverjetno pomnožilo in v obsegu dvajsetih milj so bobrovske naselbine, vse pridno na delu v svojem specialnem poklicu. Polagoma so oblasti spoznale, da je te dobrote preveč. Bobri so dobri delavci, ampak niso v službi ljudi in nič ne vprašujejo, ali so posledice njihove marljivosti človeku všeč ali ne. Pogostoma mu niso. Jezovi teh naravnih stavbenikov so v mnogih krajih poplavlili široke kraje, tudi ceste in s tem navedli avtomobiliste in druge voznike, da so kleli in se jezili. Neke močvirne kraje so oblasti izsušile, da se ne bi zalegali komarji, toda hitro, kakor se je zemlja sušila, so jo bobri poplavljali. Pitna voda mesta Banff je prišla v nevarnost, da bo onesnažena. Okrog hiš so sekali drevje in če so lastniki postavili žične plotove, je bobrovska iznajdljivost hitro premagala te zapreke. Nanosili so vej in blata ob plotovih in tako prišli na prepovedana tla. Noben "No trespassing" jih ni ustavil.

Moralisti pravijo, da je to črna nehvaležnost; ljudje so jim rešili življenje in jim ustva-

ri bili bodočnost, pa poplačujejo to s škodo na vseh koncih in krajih. Toda bobri očitno ne razumejo človeške morale, ampak slede svojim instinktom, kakor jim veleva narava. Za to delo niso najeti in v tem so srečnejši od večine ljudi, ki si ne morejo izbirati dela po svojem nagnenju. Na srečo za bobre imajo tisti, ki upravljajo park, precej uvidevnosti in bobri ne bodo zaradi preglavic, ki jih delajo ljudem ne pogubljeni ne zaprti v ječo. Mnogo je v deželi voda, kjer bodo lahko gradili jezove po mili volji, ne da bi s tem povzročili komu kaj škode. Preselili jih bodo torej v take kraje. In da jih morejo premestiti, jih ne love z okrutnimi jeklenimi pastmi, ampak so izumili posebno past, v kateri se ne poškodujejo, kadar se vjamejo.

To seveda zadovoljuje vsakega prijatelja neškodljivih živali. Le pritajeno se oglašča vprašanje, zakaj ne bi moglo biti toliko obzirnosti za človeka, kolikor je je za žival.

Kitajsko prebivalstvo je bilo pod cesarstvom popolnoma nepismeno. Višji sloji so imeli izvrstno izobrazbo, mnogo jih je šlo študirat na vseučilišča v Evropi in Ameriki, mase pa niso znale ne čitati ne pisati in njih gospodarjem ni bilo nič na tem ležeče, da bi se kaj naučili. Nasprotno, čim bolj so bili nevedni, tem ljubše je bilo njih izkoriščevalcem. Po revoluciji se je v tem pogledu mnogo izpremenilo. Stara kitajska pisava je zelo zamotana in učenje je bilo vsled tega prav težavno. Po prizadevanju "očeta revolucije" dr. Sun Jat Sena so izdelali veliko bolj enostavno abecedo in zadnja leta se je učenje tako razširilo, da se more primerjati, kakor trdijo dobri poznavalci kitajskih razmer, le s tem, kar se je zgodilo po revoluciji v Rusiji. Otroci se uče v šolah, potem pa uče doma svoje starše. Kadar se v eni vasi ljudje nauče čitati in pisati, uče kmete v sosednji vasi. Zlasti so bili v tem oziru delavni komunisti, ki so računali, da ne morejo doseči trajnih uspehov z neizobraženim ljudstvom. Pravijo, da se je v krajih, kjer je vladala rdeča armada, pismenost dvignila za več kot petdeset odstotkov.

Znani italijanski pesnik in fanatik **Gabriele d'Annunzio** je bil v nekaterih ozirih pravi otrok. Prav zato mu je dajal Mussolini vsakovrstne predprave. Pred svojo vilo ob jezeru Garda ima na primer sprednji del male bojne ladje (razdiralca) z malim topom. Kadar koli je kakšen naroden praznik, katerih so v Italiji že mnogo vpeljali, zleze d'Annunzio na ta kos barke in strelja kakor da ga posluša vsa Italija. Sedaj je seveda konec teh slavnosti, zakaj pravkar je prišla vest, da je D'Annunzio umrl.

Bataki

A OTOKU Sumatra živi pleme Batakov na notranjih višinah, večinoma na planoti, ki obsega šest četvornih milj, dva tisoč pet sto do pet tisoč čevljev nad morjem. Antropologi mislijo, da so njihovi pradedje bili mešanica belcev in Mongolov, ki so prišli na Sumatro, kjer so jih pozneje Malajci potisnili na gorovje. Sedaj jih štejejo okrog sedem sto tisoč.

Sumatra je holandska kolonija, toda življenje Batakov se je tudi pod to vladu prav malo izprememnilo. V enem oziru so Holandci dosegli uspeh: leta 1907 so prepovedali kanibalizem in na otoku res ne jedo več ljudi. Med starejšimi jih je še dosti, ki se spominjajo na čase, ko je bilo kanibalstvo splošno v navadi, dasi nobeden ne prizna, da je sam kdaj jedel človeško meso. Če ga vprašate, kako da ve, odgovori, da ima znance, ki so ga jedli. Za to barbarsko šego navajajo tri vzroke: zločince svojega plemena so kaznovali s smrtjo in porabili meso za hrano; vojne ujetnike so jedli—kakor mnogo drugih barbarov, da si prilaste njih moč in hrabrost; svojih staršev starše pa so použili, ker so to smatrali za najčastnejši pokop in ker so žrtve često same želele to, misleče da bodo v svojih vnukih podaljšale svoje življenje.

Splošni značaj Batakov je—vsaj za tujca—poln nasprotij. Na eno plat je treba priznati, da kažejo mnogo inteligence. Pisano literaturo imajo, ki je menda osem sto let stara. Zlato znajo obdelovati in zlatiti druge kovine, in ko so jih belci našli, je bila ta umetnost že zelo razvita. Za vojno so izdelali nekako medplemensko pravo, katero spoštujejo mnogo bolj kot civilizirani narodi svoje mednarodno pravo. Nikdar niso napadali nasprotnikovih vasi, ampak če so imeli razlog za boj, ali vsaj mislili, da ga imajo, so poslali sovražniku palmovo vejo, od katere je bilo odtrganih nekoliko listov. Število teh listov na eni strani veje je kazalo, koliko dni je še časa, preden začno z vojno, število na drugi strani pa, koliko dni bo član sovražnega plemena, ki zajde med nje, varen, da ne bo vjet. To je dalo izzvanemu plemenu časa za zgraditev nekake trdnjave na tem ali onem griču, in to so

na določeni dan izzivalci napadli. Kdor je v tem boju zmagal, je zmagal.

Po drugi strani pa Bataki nimajo nobenega smisla za čistost in nekateri raziskovalci trdijo, da so najumazanejšje pleme na svetu. V tem pogledu niso dosegli ne holandska vlada ne misijonarji najmanjšega uspeha. Nekatera njihova dekleta so čedna v obraz, toda v kratkih letih postanejo prave grdobe, pa ne po naravi, ampak vsled barbaričnega običaja, po katerem si moški in ženske, ko dorastejo do fantovstva oziroma devištva, odpilijo vse prednje zobe prav do čeljusti, ki potem otekajo.

Zemlja, kjer živi to pleme, je večinoma slabo rodovitna. Nekdaj so tam bili tropični gozdovi, sedaj pa vidi oko to, kar se najde v mnogih ameriških krajih. Drevje je zgorelo in namesto njega raste nerabna trava. V nekaterih krajih, na primer na malem otoku Samosir v jezeru Toba goje riž. Toda pluga ne rabijo, ampak še vedno jim služi razklan in v ognju otrjen količ.

Žive po vaseh blizu kake vode. Vsaka vas je obdana s trnjevim drevjem in v tej visoki živi meji so le ena vrata. Človek gre lahko le nekoliko metrov mimo take ograje, pa ne opazi nobenega znamenja človeškega življenja. Hiše—deset do trideset v eni vasi—so zgrajene na kamnatih podlagah iz trdega lesa, kateremu termite, velike, mravljam podobne živali niso kos, in pokrite z vlaknom sladkorne palme. Vsaka hiša služi eni družini, ki pa je navadno velika, ker so Bataki mnogoženci. Vsaka vas ima svojo žitnico, zgrajeno tako, da je žito varno podgan. Prav tako ima vsaka vas svojo "možko hišo", na vse strani odprto, to se pravi, brez sten, kjer se možje shajajo za zabavo. Glavna zabava Batakov je—igranje šaha, v čemer so veliki mojstri, kos priznanim šahovcem kulturnih narodov. Kjer koli je prilika za to, bodo ti ljudje igrali šah. Če ni deske, se lahko začrta kar na tleh.

Toda zadnjih dvajset let se je zgradilo precej cest, po katerih je opaziti avta in "buse"; po dolinah napreduje industrija in sčasoma bodo tudi Bataki podlegli vplivom moderne "civilizacije in kulture."

Za gospodinje

Ribe so vedno priljubljene, zlasti pa v postnem času, dasi je sedaj znano, da je bosa tista stara pravljica, po kateri je riba baje prava možganska hrana. Res pa je, da so nekatere ribe zelo tečne, lahko prebavljive in se lahko prirede na mnogo različnih načinov. Za danes prihajamo z enim, pozneje pa objavimo druge.

Ob tej priliki vabimo naše gospodinje, da tudi one kaj povedo o kuhi in pecivu. Skoraj vsaka kuharica—in katera žena ne bi rada bila dobra kuharica?—ima kakšno jed posebno rada in jo zna pripraviti na poseben način. Zakaž ne bi povedala svoje metode tudi drugim, da se tako ohrani in nadaljuje, kar smatrajo Francozi—precej po pravici—za umetnost. Marsikatera skrivnost iz kuhinje je propadla, ker je njena lastnica bila preveč ljubosumna, da bi kdo drugi znal speči ali skuhati ali zmesiti ali nadevati kakor zna ona in sedaj se često komu izvije vzdih: če bi še enkrat mogel jesti to in to, kakor je naredila moja mati! Oglasite se torej s svojimi najbolj priljubljenimi recepti, mi jih objavimo in številne gospodinje vam bodo hvaležne.

POD PLAMENOM PRAZENA BELICA. (Broiled Whitefish)

Kupi ribo, 4 do 5 funtov težko in daj, da jo na trgu osnažijo in izlečejo kosti. V ribnici store to mnogo lože kot doma, ker imajo vse priprave za to. Doma dobro operi ribo in pazi, da ne ostane nobena luska na njej. Dobro okračaj mrežo ali plitvo ponev. Če rabiš mrežo, postavi podnjo ponev, da se vjame mast v njej. Položi nanjo ribo s kožno stranjo spodaj, posoli, dobro pomaži z maslom in položi na vrh nekoliko odrezkov slanine. Naredi v pečici velik plamen in praži 20 do trideset minut. Da se ne izsuši, odpri večkrat pečico in polivaj ribo z raztopljenim maslom. Ko je gotova, jo deni na velik krožnik, posuj s sesekljanim petršiljem, polij z maslom ter serviraj s kuhanim krompirjem, kakšno svežo prikuho in zrezkom limone za vsako porcijo.

To zadostuje za osem do deset porcij.

Riba se kaj lepo praži na odprtem ognjišču, kjer se mreža postavi nad žrvavico in se riba sproti maže z maslom ali poliva z oljem. Toda kje imajo sedaj še odprta ognjišča! Praženje pod plamenom je pač najboljša nadomestilo.

MAKARONI S SIROM.

Mnogo ljudi misli, da so makaroni italijanska iznajdba in izključno italijanska jed. Kar se tiče iznajdbe, je znano, da so Kitajci delali makarone in podobne močnate izdelke, davno preden jih je kdo v Evropi poznal. Pa tudi izključno italijanska ni ta jed; pri nas je prav tako priljubljena, Francozi jo zelo radi delajo in malo je dežel, kjer ne bi bila vsaj znana. Pripravljajo se makaroni lahko na neštete načine. Danes podajamo recept, ki pove, kako se lahko naredi z domačim sirom (cottage cheese). Mimosgrede bodi omenjeno, da se enako lahko prirede spagetli.

1 funt makaronov	dvoje stopenih jaje
1 funt domačega sira	solj po okusu
1 kupico mleka	žličo sladkorja

Skuhaj makarone v slanem kropu in pazi, da se preveč ne omeščajo. Odcedi jih, stresi v skledo, vmešaj vanje jajca, posuj s sirom in polij z mlekom, posoli in dodaj sladkor ter vse dobro zmešaj. Stresi v ponev, daj povrh

majhne koščke masla in peci 30 minut v zmerni pečici—350 st. F.

JABOLČNA POGAČA.

Pogača je označba za mnogo različnih peciv. Skoraj v vsakem kraju imenujejo kakšno drugo močnato peko pogačo. Kar podajamo v naslednjem predpisu, bi tukaj imenovali "Coffe cake"; pa vendar ni torta. Nemci bi rekli "Apfel Kuchen." Naposled ni ime tako važno, če je stvar dobra in zdi se, da je ta pogača dobra, vsaj pri nas so se vsi oblikovali, ko so jo jedli.

Za testo:

dve kupici trikrat presejane	pol kupice sladkorja
moke	dve žličici pecivnega praška
dve žlici masla	dve jajci
1 žličico soli	¼ kupice mleka

Za nadev:

dovolj tenko zrezanih jabolok, več, če imaš rada ta okus
da dobro pokrijejo testo sladkorja po okusu
Žličico cimeta, ali nekoliko

Zmešaj vse suhe sestavine kakor za paj. Dodaj jajca, potem mleko in zmešaj. Razmaži testo v podolgasto plitvo ponev, dobro pokrij z jabolki, poškopri z raztopljenim maslom, zmešaj sladkor s cimetom in posuj jabolka s tem. Peci dvajset minut v zmerni pečici—350 st. F.

Ponev mora biti dovolj velika, da bo testo, kadar je razmazano le približno pol palca debelo.

Ta pogača ne daje mnogo dela in ne zahteva mnogo časa.

TELEČJI VAMPEK.

V Ljubljani, kjer imajo svojo posebno "špraho," so temu včasih rekli "rajžlec." Tukaj je to "calf's tripe."

1 telečji vampek.	strok drobno zrezanega česna
dve žlici masla	žlico moke
žlico sesekljanega petršilja	dve kupici juhe
1 čebulo	solj in popra po okusu
	nastrgano lupino ene limone

Osnaži vampek, to se pravi: popari ga in dobro ostrgaj z nožem. Potem ga še operi in skuhaj v kropu, da bo mehak. Zreži ga na drobne rezance. Razgrev v ponvi dve žlici masla ali druge masti, dodaj petršilj, zrezano čebulo in česen ter žlico moke, pa zalij z juho. Če nimaš te pri roki, lahko rabiš vodo. Ko prevre, vsuj vampe, limonovo lupino ter sol in poper. Kuhaj še deset minut. Če imaš rada okisano, dodaj nekoliko limonovega soka.

TELEČJA PEČENKA.

5 funtov telečjega stegna	dve žlici moke
1 čebulo	solj in popra po okusu
dve žlici masla	

Zreži čebulo drobno. Razbeli maslo in zarumeni čebulo na njem. Pograbi čebulo na eno stran in položi osoljeno in opoprano meso na mast pa ga obračaj, da se opeče na vseh straneh. Pazi, da se ne prismođi. Peci zelo počasi uro in pol. Polivaj včasih z maslom in sokom, ki se spodaj nabere. Potem posuj z moko na obeh straneh, ko zarumeni, polij z juho ali vodo in peci počasi še eno uro ali dokler ni dobro prepečeno. Daj na mizo z rezanci ali zmečkanim krompirjem, z zeleno solato ali z zabeljenim grahamom.

KAVNA POGAČA

2 kupici presejane tort- ne moke	6 žlic sladkorja
2 žličici pecivnega praška	1½ žlica raztopljenega masla
¼ žličice soli	4 žlice sladkorja
5 žlic masla	1 žlico moke
1 dobro stepeno jajce	½ žličice cimeta
¼ kupice mleka	(ta sladkor, moko in cimet zmešaj.)

Presej moko, dodaj pecivni prašek, sol in sladkor in še enkrat presej. Primešaj maslo (ali drugo mast) tako, da se testo drobi, dodaj jajce in mleko pa počasi mešaj, da se vse enakomerno spoji in vlij v namazano ponev (9 palcev v premeru.) Izravnaj vrh, namaži z raztopljenim maslom in posuj z zmesjo moke, sladkorja in cimeta. Peci v vroči peči (400 st. F.) 25 do 30 minut.

PRIPROSTI PIŠKOTI

2 kupici presejane moke	4 žlice masla
2 žličici pecivnega praška	¼ kupice mleka (približno)
½ žličice soli	

Presej moko, dodaj pecivni prašek in sol in še enkrat presej. Primešaj z nožem maslo, potem dolivaj mleko ter mešaj, dokler ne postane testo mehko. Ne da bi kaj valjala, jemlji kose testa z žlico in polagaj na namazano pločevino, tako da bo okrog 2 palca prostora med njimi. Peci 10 do 15 minut v vroči peči (450 st. F.). To zadostuje za kakšnih 14 piškotov.

GRAHAMOV KRUH

2 kupici grahamove moke	1 žličico soli
2 kupici bele moke	2 žlici raztopljenega masla
2 žličici sode	2 kupici kislega mleka
1 kupico sladkorja	

Dobro zmešaj vse to in vlij v namazano in z moko posuto krušno ponev. Peci v nizki peči (250 do 275 st. F.) 50 do 60 minut. Kadar je ta kruh pečen, ga pomaži z mehkim sirom, oreškovim maslom (peanut butter) ali marmelado, ali pa posuj s strtimi orehi ali zrezanimi datiji.

Ta kruh je redilen, zlasti za otroke v šolskih letih.

Masleni rožički.

1 kupico vroče vode	Pol kupice masla ali masti
2/3 kupice sladkorja	žličico soli
2 koščka kvasa	žličico sladkorja
2 žlici tople vode	žlico moke.
5 kupic moke	3 dobro stepena jajca

Pripravi kvas. Raztopi ga v dveh žlicah tople vode, dodaj pol žličice sladkorja in žlico moke. Pokrij in pusti, da stoji približno pol ure in shaja.

Med tem zmešaj kupico vroče vode z 2/3 kupice sladkorja, pol kupice masla in žličico soli. Kadar se to ohladi in je kvas shajan, zmešaj oboje, dodaj tri stepena jajca in 5 kupic moke in pusti, da shaja in testo lahko.

Tedaj razdeli na šest delov, zvaljaj vsak del kakor za paj. Zreži vsak tak del na štiri kose, pomaži z maslom, zvij vsak kos od široke strani proti ozki, da dobiš lepe rožičke, namaži kositrno posodo z mastjo in peci 25-30 minut, da bodo rožički lepo rumeni, v gorki peči 350 st. F.

F. K.

Palestina. Po zadnjih vesteh iz Londona bo Anglija

nemara opustila svoj prvotni načrt, da bi se Palestina razdelila na tri dele. V kratkem pojde tja tehnična komisija in vlada pravi, da bo ravnala po njenih nasvetih. Z nameravano razdelitvijo so bili nezadovoljni židje prav tako kakor Arabci.

Microvivarium je ime novega oddelka, ki so ga letos otvorili v prirodopisnem muzeju v New Yorku. Beseda zveni čudno, pa po zvoku se človek nehote spomni na akvarij, kjer je videti vsakovrstne morske živali. V mikrovivariju pa kažejo mikroskopično majhne živalice, tako drobne, da jih živi na tisoče v eni kaplji vode. Da, na svetu je življenja neprimerno več, kot ga mi vidimo. Luža—zdi se, da je prazna, pa je v njej na milijone nevidnih živalic, ki se hranijo s še manjšimi živalicami. Tudi to življenje je zanimivo in prav opazovanje teh bitij je pomagalo spoznati zakone razvoja na zemlji. Seveda nima nihče tako dobrih oči, da bi kar pogledale v vodo pa videle tam neštete žive oblike, ki se večinoma obnašajo kakor velike živali. Kajpada so tudi nekatere razlike in te so pravzaprav najbolj poučne. Učenjaki se poslužujejo drobnogleda, da jih morejo študirati. Mikrovivarij je pa drugače urejen. V sobi, ki ima obliko velike podkve, so po stenah okrogle odprtine, podobne znanim okroglim oknom na ladjah, vsaka tri čevlje v premeru in tam se prikazujejo milijonkrat povečane živalce kakor v kinu. Dr. George Roemmert vodi ta oddelek. Da nabere živalic, mu ne dela nobenih težav. V najbližjem ribniku dobi vode, kolikor je hoče. Ampak če bi vzel kar kapljo te vode in jo povečal, bi se gledalcem delala tema pred očmi. Toliko bi bilo tega in tako bi se vse gibalo in pletlo, da ne bi ničesar razločili. Roemmert rabi torej destilirano vodo, v katero spusti le malo številno živalic. In to je dovolj. Pod enim oknom, ko se je v sobi naredila tema, se zasveti znamenje "paramecium". To je prva živalčica, ki se tam pokaže. Nekaj šolnu podobnega, živega se zvija in giblje pa išče bakterije, ki ji služijo za hrano. Školjkam podobne protozoje (praživali) plezajo po tenki algi, odskočijo in drve okrog, kakor da jih sam vrag goni. Druge drobnarije plavajo okrog, vse v prečudnih oblikah, ene neprenehoma v krogu, druge se hipoma zapode pa prav tako nenadoma obstanejo.—Pod drugim oknom se zasveti znamenje "didinia". Pogledate to. Spominjajo vas na sodčke in valjajo se podobno. Dr. Roemmert spusti nekoliko paramecij v svojo kapljo in v povečani projekciji jih opazite. Trenotek so didinije mirne. Naenkrat se ti sodčki zakade med paramecije kakor da je volk zašel med ovce. Najprej jih usmrte s strupom, potem se gobci odpro in paramecije izginejo v njih. Ena didinija se je začela v sredi tanjšati, kakor da ima neviden modrc, ki ji ga nekdo steguje. Čudno se vam zdi pa opazujete. To tanjšanje se ne ustavi; sedaj je že kakor nit—še en hip in nit se pretrga, pa plavata dve didiniji po vodi. Tako se te živalce plode. Tako je bilo sploh razmnoževanje, ko se je prvo življenje pojavilo na zemlji. Didinije pa tudi niso varne, da bi mogle vihati nosove. Druge živalce preže na nje in na te zopet druge in v vodi je večer boj, prav tako okruten kakor v džungli. Oblik pa je toliko, da jih človek ne prešteje in naposled pride do zaključka, da je vsaka kaplja vode majhen svet. Tam se je začel boj za obstanek in na našem svetu se nadaljuje. In način človekovih bojev je včasih prav tako brutalen kakor v vodeni kaplji. Pa če pogleda v Španijo ali na Kitajsko, bi dejal, da je civilizacija še bolj okrutna. Zakaj one kulturne in neumne živalčice koljejo le, da se nahranijo, pa ne mečejo bomb med žene in otroke.

VESELE VELIKONOČNE PRAZNIKE ŽELIJO:

Vesele velikonočne praznike želi

ART CRAFT DECORATING CO.

Papering, Painting and Floor
Sanding

15714 WATERLOO ROAD

Phones: Office KEnmore 3100
Home: KEnmore 0389-J

LOUIS KOVAC

PLESEC'S SERVICE STATION

16901 WATERLOO ROAD
at E. 169th St.

Pokličite KEnmore 1371

Lowest Prices in Cleveland

HELD'S FURNITURE, INC.

6900 SUPERIOR AVENUE

ENdicott 4072

Paulin's Cafe

Imamo 6% pivo, izvrstna vina
in jedila.

5379 ST. CLAIR AVENUE
Se priporočamo.

Ralph Čebroň

4030 ST. CLAIR AVENUE

Slovenska mesnica in domače
prekajeno meso in klobase.
Se priporoča

NORWOOD APPLIANCE & FURNITURE CO.

Authorized Agency for
Frigidaire and Maytag Washers
LAHKA ODPLACILA
Jerry Bohinc and John Susnik, Props.
ENdicott 3634
6104 St. Clair Ave.—6119 St. Clair Ave.

ZAKRAJSEK FUNERAL HOME CO.

Licensed Invalid Car Service
6016 ST. CLAIR AVENUE
ENdicott 3113

J. Prudich F. Fletcher

Coal and Wood Delivery
1276 EAST 168th STREET
KEnmore 5352-J

JOHN MIHELICH

1170 EAST 74th STREET

Confectionery and Dry Goods

TOM'S GARAGE

Body, Fender, Ignition
General Auto Repairing

1080 EAST 64th STREET

HEnderson 4947

Mihelich Moving

6218 ST. CLAIR AVENUE
Cleveland, Ohio

KOLIKO STORITE ZA CANKARJEV GLASNIK?

Če ste res napredni, pokažite to tudi z dejanjem. Cankarjev glasnik je napredna delavska kulturna revija za leposlovje in pouk. Priporočite svojemu prijatelju ali znancu, da si jo naroči. Za obstoj in napredek izobraževalnega časopisa je potrebno sodelovanje vseh, ki so za napredek!

Cankarjev glasnik potrebuje zastopnikov, posebno še izven Clevelanda. Priglasite se! Pišite upravnistvu, ki bo rade volje dalo vsa pojasnila. Naslov: 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

NAROČILNA NAKAZNICA NA CANKARJEV GLASNIK

IME: NASLOV:

Plačal \$.....c..... Dne1938 Zastopnik:

JUGOSLOVANSKA KATOLIŠKA JEDNOTA

IMA

ob 40-letnici svojega obstoja

187 POSLUJOČIH DRUŠTEV

22,954 ČLANOV IN ČLANIC

\$2.254,385.93 PREMOŽENJA

v obeh oddelkih.

J. S. K. J. ima svoj sedež in lastni dom v Ely, Minn. ter je izključno bratska in podporna organizacija. Sodobna, zanesljiva in bratska podporna samopomoč v Ameriki, brez strankarske politike in verske propagande.

VESELE VELIKONOČNE PRAZNIKE ŽELIJO:

NATIONAL BEVERAGES, INC.

Distributors of
**HIGH GRADE BEER AND
ALE**

Se priporočam

JOE PULZ

4621 DENISON AVENUE

Woodbine 6080

Mandel Hardware

Electrical Appliances

15704 WATERLOO ROAD

Kenmore 1282 — We Deliver

Kenmore 1258

Dr. Wm. J. Lausche

Dentist

15619 WATERLOO ROAD

Cleveland, Ohio

John Filipič

Grocerija in mesnica.
Vedno dobro, sveže blago.

1048 EAST 76th STREET
Cleveland, Ohio

Frank Butala

Slovenska trgovina s čevlji.
Velika izbora.

6410 ST. CLAIR AVENUE
Cleveland, Ohio

Anton Jankovich

14306 SYLVIA AVENUE
Cleveland, Ohio

Zastopnik za "Prosveto," "Pro-
letarca" in "Cankarjev glasnik"

Nick Spelich

SLOVENSKA MLEKARNA
6210 WHITE AVENUE
HENDERSON 2116
Cleveland, Ohio

The Bliss Road Coal and Supply Co.

Slovensko podjetje

22290 ST. CLAIR AVENUE
Euclid, Ohio

Office Kenmore 0808

Slovenski Delavski Dom

15335 WATERLOO ROAD

Dvorane za seje, svatbe,
konvencije.

Moderna gostilna — Točna in
vključna postrežba.

Frank Černe Jewelry Company

v Slov. Narodnem Domu
6401 ST. CLAIR AVENUE
Cleveland, Ohio